

RIIGIKOGU

IV koosseis.

III istungjärgk.

26. koosolek.

30. jaanuaril 1930.

Sisu:

1. Päevakorra muutmine.
2. Teatamine muudatusest Riigikogu koosseisus.
3. Teatamine komisjonidesse antud seaduseelnõudest.
4. Spitsbergeni kohta käiva lepinguga ühinemise seadus — III lugemisel.
5. Paide linna administratiiv-piirkonna laiendamise seadus — III lugemisel.
6. Eesti Vabariigi kulude ja tulude eelarve 1930/31. aastaks — I lugemisel.
7. Järgmise koosoleku määramine.

Koosoleku avab teine abiesimees **R. Penno** kell 10.20 min.

Sekretäri kohal sekretär **A. Schulbach**.

1. Päevakorra muutmine.

Juhataja: Riigikogu juhatus nimel teen ettepaneku, välja jätta päevakorrast 1. punkt — riigitöölise puhkeaja seadus — Eesti sotsialistliku tööliste partei Riigikogu rühma ettepanek.

Juhatus esitas selle seaduseelnõu päevakorda võtmiseks eeldusel, et see päevakorda satub ühes teiste materjalidega. Kuna teisi materjale laialiviimiseks ei olnud, ei pidanud juhatus tarvilikuks selle ühe seaduse pärast tervet aparraati käima panna. Seaduseelnõu tuleb päevakorda järgmisel koosolekul.

Ettepanek võetakse vastu.

2. Teatamine muudatusest Riigikogu koosseisus.

Sekretär: Riigikogust on tagasi astunud Erich Valter 29. jaanuaril 1930 Saksa-Rootsi valimisbloki Tallinna valimisringkonna nimekirja järgi. Riigikogu töödest on osa võtma kutsutud Vilhelm Vrangell.

3. Teatamine komisjonidesse antud seaduseelnõudest.

Sekretär: Riigikogu juhatus andis:

1. ehitusseaduse §§ 197, 200, 201, 202 ja 203 muutmise seaduse omavalitsuse komisjoni, juriidilise külje suhtes seisukoha võtmiseks üldkomisjoni;

2. liikumise ja elukoha muutmise seaduse üldkomisjoni;

3. seitsmenda rahvusvahelise töökongressi poolt vastuvõetud õnnetusjuhtude läbi vigastatud oma- ja välismaa töölistega ühtlase ümberkäimise kohta käiva konventsiooni eelnõu kinnitamise seaduse sotsiaalkomisjoni, välispoliitilise külje suhtes seisukoha võtmiseks väliskomisjoni;

4. lämmatavate, mürgiste või sarnlevate gaaside ja bakterioloogiliste vahendite sõjas tarvitamise keelu kohta käiva protokolliga kinnitamise seaduse riigikaitse komisjoni, välispoliitilise külje suhtes seisukoha võtmiseks väliskomisjoni;

5. Roomas revideeritud Berni kirjan- duse- ja kunstiteoste kaitse konventsiooni kinnitamise seaduse haridusekomisjoni, välispoliitilise külje suhtes seisukoha võt- miseks väliskomisjoni.

4. Spitsbergeni kohta käiva lepinguga ühinemise seadus — III lugemisel.

Väliskomisjoni aruandja **A. Anderson**.

Seaduseelnõu võetakse vastu paragrahvide viisi ja terve sisu korraga.

5. Paide linna administratiiv-piirkonna laiendamise seadus — III lugemisel.

Omavalitsuse komisjoni aruandja **J. Saare** puudumisel aruandja ülesannetes komisjoni esimees **O. Suursõõt**.

Seaduseelnõu võetakse vastu paragrahvide viisi ja terve sisu korraga.

6. Eesti Vabariigi kulude ja tulude eelarve 1930/31. aastaks — I lugemisel.

L. Johanson (stp): Austatud Riigi- kogu liikmed! Valitsust, kelle poolt koostatud eelarve, mida arutame, seda valit- sust on nimetatud vähemalt tema oma sel- jataguse poolt, tema selja taga seisva ava- liku arvamise poolt:

1) kõvaks valitsuseks, 2) ühendavaks valitsuseks ja 3) maaorientatsiooni valit- suseks.

Vaatame valitsuse tegevust ja ta eel- arvet, kas need õigustavad selle oletuse. Praegune valitsus asus maa etteotsa tege- vusekavata. Praegune valitsus esitas ka eelarve, mis ei sisalda tegevuse kava, ja nüüd peab tulema siia kõnetooli ühe suu- rema erakonna esindaja rkl. Tupits ja hüüdma siit:

„rahvas ootab, et valitsus tuleks ja ütleks, missugused kavatsused tal on raskuste kõrvaldamiseks, eriti põllumajanduse kriisi kõrvaldamiseks.“

Niisugust hüüet, niisugust hädakisa ei ole veel kuulnud siit kõnetoolilt ei ühegi teise valitsuse päevil valitsust kandvate erakondade poolt. Kas see on „kõva valitsuse“, „ühendava valitsuse“ ja „maaorientatsiooni valitsuse“ tunnus?

Ning siis sellest on veel vähe, tuleb kõnetooli ka Riigivanema oma erakonna juht rkl. Vilms ja tunnistab ka omalt poolt, et valitsusel ja ka Majanduseministril puudub kava, ning asub tooma ette neid põhjusi, mis pärast see kava valitsusel puudub. Ja siis lõpuks asub ise koostama mingisugust kava. Valitsuse tegevus valitsust kandvate rühmade esindajate sõnade järgi olnud sihtu ja järjekindlusetu. See peegeldub kõige paremini komisjonides. Komisjonides ei ole seaduseelnõude arutamisel valitsusel seisukohti, vaid valitsust mõjutatakse täna ühelt, homme teiselt poolt. Valitsuse erakonnad käivad ja saavad deputaate Riigivanema juurde manguma, et tehtaks üht, tehtaks teist; siis tuuakse pärast teateid suurte pealkirjadega: Riigivanem võttis vastu asunikkude koonduse või põllumeeste kogude deputatsiooni, lubas vastu tulla. Kuid nüüd tulevad need härrad siia kõnetooli ja ütlevad, et ei ole vastu tulnud.

Vaatame, mis sünnib valitsuse laua taga. Mitte valitsus ei esita enam Riigikogule seaduseelnõusid, vaid valitsuse erakonna liidrid. Näiteks, härra Loosalu valmistab eelnõu, annab valitsusse, Põllutöoministeerium peab andmeid andma, ja siis Majanduseminister esitab eelnõu. Nii sündis viljaostu, nii sündis laenuandmise seaduseelnõuga, kus kuulus § 11¹, millega tahetakse mõisnikkude tasu tunduvalt kõrgendada. Kui seaduseelnõud komisjoni tulevad, hakkavad eelnõude autorid etteheiteid tegema valitsuse üksikutele liikmetele, et nad ei ole neile küllalt andmeid andnud, ei ole küllalt nende eelnõusid põhjendanud.

Ma usun, härrad Riigikogu liikmed, see peab vist olema üks „kõva ja ühtlase valitsuse“ tundemärkidest. Ministrid ise aga komisjoni ei tule, kuigi selle üle kurjustavad komisjonide juhatajad, nagu viimasel koosolekul rahaasjanduse komisjoni esimees härra Soots.

Valitsuse ridades on lahkeliidid, ja valitsuse oma laua taga paistab saamatus ja mannetus, ning siia kõnetooli tuleb siis Riigivanema erakonna esindaja rkl. Vilms ja püüab seda mannetust põhjendada. Millega? Meil aetavat onupoja-politikat. Ma küsiks härra Vilms'ilt ja valitsuselt, milleks teie ajate seda onupoja-politikat? Sellele põhjusele, mille Riigivanem ise esile

toonud, et ametnikud halvad, ja seepärast ei saa valitsus korralikult töötada, on juurde toodud onupoja-politika.

Ei ole ükski valitsus ega ükski Riigivanem peale praeguse „kõva valitsuse“ ja „kõva käega Riigivanema“ nii pugunud ametnikkude seljataha, kui seda teinud härra Strandman ja tema valitsus. Ametkond on süüdi, kõik teised on süüdi, aga valitsus on nagu kuskil väljaspool, valitsus ei ole millegi eest vastutav. Rahval nagu ei oleks õigust küsida, mis teevad ministrid, mis teeb Riigivanem, mis teeb Vabariigi Valitsus? See on siis see „kõva ja ühtlane valitsus!“

Ning siis „maaorientatsioon“. Põllumeeste esindaja ütles siit kõnetoolilt: siamaani ei ole meie ootusi täidetud. Tema iseloomustas, missuguseks on seisukord muutunud härra Strandman'i valitsuse päevil. Maal on oksjonid. Ühe vallamaja seinal on 56 oksjonikuulutust, maal hakatavat vallamajade seinu tapetima oksjonikuulutustega. See on „maaorientatsioon“, see on selle valitsuse tulemus, kelle kohta ütles rkl. Vilms: ei tee vahet hea ega kurja vahel.

Rkl. Vilms, et puhtaks pesta Riigivanemat ja ministreid, katsus süüdi veeretada teistele asutustele, majandusenoogule, kaubanduse-tööstusekojale, kes ei andvat neid kavu. Nii, maa eesotsas on valitsus, kes ei oska luua tarvilikku vahetorka eraorganisatsioonidega, ja see valitsuse juht saadab isiku kõnetooli neid eraorganisatsioone süüdistama. Mis tunnus see on? See on jällegi „kõva valitsuse“ tunnus.

Härra Vilms, appi tulles Riigivanemale ja valitsusele, tahtis sisu ise anda sellele „maaorientatsioonile“ ja püstitas uue tööerakondliku teooria, mis peab linnast rahva maale juhtima ja 50.000 uut kohta maal looma seega, et hakataks maal juurikaid kasvatama. Nii siis Eesti riigi tulevik seisab juurikates. (Hariduse- ja sotsiaalminister J. Hünerson: Seal on palju vitamine sees!) Tema uue teooria järgi võib siis, kui agronoomid ümber õpivad, ja nad peavad enne ümber õppima, saada maal 100 tuhat ha põllujuurikate kultuurimaad, 36.000 inimest võib tööle rakendada, ja kui suurendada veel lehmade arvu, kes tööerakondlikke juurikaid söövad, siis on talvel 30—33.000 inimest maale rohkem tarvis kui praegu. Siis tuleb Eestist Taani, siis oleme õnneseened!

Eesti hakkab vilja välja ja inimesi sisse vedama, omadest ei jätku enam juurikate kasvatamiseks. Rkl. Vilms on varemgi ilusaid teooriaid sepitsenud, ja kui rkl. Laarman küsis, kuidas lugu ta endise teooriaga — mitmenaisepidamisega, poligaamiaga, mis pidi taludele odavat tööjõudu andma ja lahendama rahvaarvu

tõusmise probleemi ühe ropsuga — siis vastas sellele rkl. Vilms avameelselt, et ta sellest teooriast on loobunud, see tähendab — poligaamiat Eesti oludes kohaseks ei pea. (L. Raudkepp, krst: Aus mees!) Mis on poligaamia? See oli tööerakonnal järjekorraline teooria enne pühavaimu-liikumist. Selle programmi järgi, poligaamia järgi, on hommikul üks, lõunal teine ja õhtul kolmas naine. Missugune see päris naine on, seda ei saa keegi selgeks teha! Milles seisab siis rkl. Vilms'i uus teooria? Mida sisaldab see tööerakonna poligaamia? Uut teooriat võiks nimetada tööerakonna „poliprogrammiaks“: enne valimisi on üks programm, pärast valimisi — teine programm. Tegelikult ei tea selle poligaamia juures, missugune naine see õige ja päris naine on, ja missugune see õige programm õieti on.

Rkl. Vilms kõneles ka söödismaist. Kõneles, tõesti on tarvis söödismaade vastu võitlema hakata, ja nähtavasti on see võetud nüüd ka tööerakonna poliprogrammiasse. Söödismaade eelnõu on, nagu teate, Riigikogus, aga vaevalt tööerakond on see erakond, kes seda siin toetab.

Rkl. Vilms kõneles ka eluasemeist, aga need olid ju ometi tööerakondlased, kes aitasid tagasi lükata eluaseme seaduse, mis oli sotsialistide poolt esitatud Riigikogule.

Rkl. Vilms kõneleb ka juurdelõigete andmisest, tegelikult aga toetab seda, kui maad juhitakse suurnikkudele. Oma lubadusi on nad salganud igasuguste teooriate juures, oma lubadusi on nad salganud tegelikus elus ka nende kavatsuste juures, mis nad ise alustanud. Rkl. Vilms'ile hüüdis rkl. Tupits vahele: „Kas tuleb nüüd uus maavõõrandamine?“ Sellele vastas rkl. Vilms: „Minugipärast, kui soovite!“ Kuid kohalt hüüdis rkl. Schulbach vahele: „Härä Tonkman, ärge kartke, ei võta keegi!“ (Naer.) Ja kohe pärast seda parandas rkl. Vilms ka kõnetoolilt: „Ei võta keegi. Kellelt on siis võetud?“

Poliprogrammia siit kõnetoolilt! Nii teie näete, kuidas tegelikult käitletakse nende ilusate juurikate kasvatamist ja söödismaade parandamist!

Ja seda näeme ka valitsuse eelnõust, kuidas ta kavu üldse kavatses käitleda. Selle eelarve iseloomustamiseks on see, et senised kavad selles segi paisatakse. Näiteks Peipsi veepinna reguleerimise kava, maanteede parandamise kava ja raudtee ehitamise kava on segi paisatud. Ta tuleb toime seega, et neid kolme kava, mis Riigikogu omal ajal kaalunud, ja mis oleksid tulnud ellu viia, ellu ei vii. Ja kui neid ellu ei viida, siis tuleks seda ometi põhjendada. Kes julgeb tulla tõendama, et need meie põllumajanduse elu tõusuks tarvilikud ei oleks?! Ja nüüd on valitsus need kavad

segi paisanud, aga ta ei põhjenda, mis pärast ta seda teinud. Ainult siia kõnetooli saadetakse valitsuse erakondade juhid, erakonna liidrid, kes soovivad tasahilju raudtee ehitamisest üldse loobuda ja krediit juhtida maanteile. Miks ei juhitud eelarves neid kredite maanteile? Kärbiti aga ka maanteede summa. Siit näete, kuidas tegelikus elus talitatakse.

Strandman'i valitsus esitab Tallinna telefoni-keskjaama automatiseerimise kava, nõuab kredite, komisjonis võetakse see kava vastu, Teedeministeeriumi esindaja kaitses seda, see toovad suurt tulu, andvat ülejääki, kuid samal ajal, kui Riigikogus see küsimus päevakorral, tuleb kõnetooli Riigivanema erakonna juht ja ütleb, ei ole vaja seda kava teostada, see raha juhita maale. (A. Anderson, töer: Ei ole seda millestki aru saada!) Sama soovitatakse teha Tallinna-Pääsküla raudteega — sellele kriipsu tõmmata ja summad juurikatekasvatamiseks anda. See on põhimõtete lagedus, see on ennenägematu ja -kuulmatu kavalagedus, mis omane valitsusele ja valitsuse erakondadele, kes nii talitavad ja samal ajal ka teisiti toimivad.

Ka eelarvet on selle põhimõtete lageduse printsiibi järgi kärbitud, on maha tõmmatud loovad krediidid. Tänavu-aastasest eelarvest on tehtud söödis eelarve, kus lopsakalt kasvab umbrohi.

Riigikontrolli — Riigikogu kõrva ja Riigikogu silma — juhid, kes õieti peaksid umbrohu välja kitkuma, on asunud meie majanduseelu juhtima, mitte ainult juhtima, vaid nad „tõmbavad ka kokku“, atesteerivad ametnikke, panevad neile numbreid ja vallandavad neid nii, et isegi Riigikohus seda õigeks ei saa pidada. Suured utopistid ja fanaatikud näivad nad küll olema, kuid seejuures on nad nii saamatud, et isegi eelarve-kõnega vedasid oma ministri sisse.

Nende katsetamiste tagajärg on see, mida teeb Majanduseministeerium, ja millele punkti pani Riigivanem Strandman, kui ta ametnikke tuli kergel käel süüdistama. Mis on selle tagajärg? Selle tagajärg on meie kulude suurenemine, tagajärg on töötahte puudumine, selle tagajärg on saamatus meie majanduseelus. Tagajärjeks on see, et oleme niikaugele jõudnud, et valitsus on, aga selle valitsusega ei ole ükski erakond rahul. Valitsuse erakonna inimesed ise ütlevad, et meil on aetud onupoja-politikat.

Rkl. Vilms ütles, et see eelarve on verstapost. Kuid see on verstapost numbrita ja teesuunata. Valitsus ei tea, kuidas jõuda vastu rkl. Vilms'i poolt tähendatud ilusale tulevikule. Rkl. Vilms tähendas, et majanduseelu olevat raske vanker. Kui

see rkl. Vilms'i väide õige on, siis see van-ker ei liigu edasi, sest hobusel on kabjad rautamata. Tegelik elu on tõendanud, et need, kes veavad seda Eesti majanduseelu vankrit, ei jõua edasi. Rkl. Vilms vaban-dab seda kõike ning ütleb, et meie oleme pidanud läbi ajama olupoliitikaga. Kui seda olupoliitikat tehakse, siis ei tarvitse sihti olla, siis ei tarvitse valitsusel kavu olla.

Rkl. Vilms tõi ette veel seda, et olevat kasutatud kullatagavarad, võlgu kustuta-tud ja kirjutatud varandused naiste nimele. Seda kõike on tehtud. Tuleb küsida, mispärast on seda tehtud? Kas see on riiklik teene, mida vaja Riigikogu kõne-toolilt laiadele hulkadele kuulutada? Miks seda tehtud, selle kohta tähendati, et praegune valitsus ja samuti ka eelmised, kus samasugust poliitikat aetud, ei tegevast vahet hea ja kurja vahel, ei teata, mis õige ja mis mitteõige. Kõigi kohta leitakse vabandused, kuid säärase vabandustega ei jõua kaugele.

Rkl. Vilms'i ja rkl. Tupitsa iseloomus-tusel on praegune valitsus kui tänavune taly, tibab ja tibab, ei lund ega vihma. Maha jääb väga vähe, aga suurt kahju teeb siiski riigile. Praegusel valitsusel ta oma erakondade hinnangul puudub vastu-tusetunne, ja Eesti riik oleks küll seega palju võitnud, kui rkl. Strandman oleks Varssavi edasi jäänud, ja ka tööerakon-nale oleks see palju parem olnud, ta ei oleks omaga nii läbi põlenud, ja ka rkl. Strandman ei oleks nii läbi põlenud. Nüüd on ta lühikese aja jooksul jõudnud näi-data, et ta ei kõlba Eesti riigi etteotsa. Praegu meie näeme ainult pisikest telgi-tagust intriigide poliitikat, säärast politi-kat, mida iseloomustavad siin nende rüh-made oma esindajad väga kujukalt.

Meile läheneb uus iseseisvusepäha, vabadusepäha. On juba ajalehtedes lugeda, et Riigivanem võtvat osa rongikäigust. Kõik on ilus, kõik on kaunis, aga vaatame selle iseseisvusepäha lähenemisel, mis-sugune on meie rahva elu. See peegeldub ka meie riigi eelarves ja Riigikogu ena-muse tegevuses, Riigikogu on tagasi lüka-nud kõik need seaduseelnõud, mis meie rahva elu oleksid parandanud. Nii näiteks tööpäeva kindlaksmääramise seaduse kohta on võetud eitav seisukoht, tööliste-vanemate seadus on tagasi lükatud, pen-sionäride, keda tuleks meelde tuletada vabadusepäeva puhul, toetuse seaduse kohta on eitav seisukoht võetud, leskede ja vaestelaste abiandmise kohta on eitavale seisukohale asutud, tööpuuduse krediidid on tagasi lükatud. Ja mis on vastu võetud? Vastu võetud on tollid, on suurenda-tud elukallidust, ja see on see „positiivne tegevus“ meie praeguses valitsuses.

On püütud kunstlikult Riigikogu tege-vusega valitsevate Poola retseptide järgi ja valitsevate tegelaste kaudu juhtida vaenu Riigikogu vastu seega, et jäetakse rahuldamata rahva olulised tarved. Riigi-kogu poolt on pandud liikuma abinõud põhiseaduse ja valimisseaduse muutmiseks. Ka kodukorra kallal nipitsetakse ja näpitsetakse. Nüüd on tõstnud Majan-duseminister Zimmermann omavalitsuste kaotamise küsimuse. Ta leiab, et omava-litsused praegusel kujul ei ole tarvilikud. Nii on tagurlik liikumine, mis välismaal olemas põhiseaduse vastu, rahvaesinduse ja omavalitsuste vastu, aset leidnud ka Ees-tis. Välismaal on aga Voldemaras lange-nud, on langenud ka Primo de Rivera His-paanias ja Austrias Heimwehr'lased on omaga läbi põlenud, kuna teised varsti järele lähevad. Kas on siis neilt tarvis õppida ja nende kavu omaks tunnustada, kes lühikese ajaga suutnud endid võima-tuks teha? (V a h e l h ü ü e paremalt poolt.) Pilsudski püsib, aga kas niikaua, kui härra Strandman sealt tagasi tuleb, püsib ta veel, see on küsitav.

Kui vaadata diktatuuri liikumist ja kui vaadata seda, kuidas rahvaesinduse vas-tasele ja põhiseaduse vastasele liikumisele põhjendusi tuuakse, siis näete, et need voolud võidab demokraatia.

Diktaatorid oma tegevusega on ainult kahju toonud rahvale, on läinud pankrotti. Riik, nagu seda Poola, ei suuda lahendada oma tööpuuduse küsimust ega majanduse-probleemi ja on sattunud suurtesse raskustesse. Ka kannatab raskuste all, mida toonud Heimwehr, Austria. Diktaatoritelt ei ole väiksel demokraatlikul riigil ees-kuju tarvis võtta.

Vaatame edasi meie rahva elu. Mina olen kindel, et need liikumised, mis käima pandud välismaa liikumiste mõjutustel, varisevad siin kokku enne, kui nad oma haripunktile jõuavad.

Vaatame, missugune on meie rahva elu. Härra Tupitsa arvates ei ole valitsus suutnud rahuldada põllumehi. Koondus-lased kaebavad igal komisjoni koosolekul, et neid ei olevat rahuldatud. Keda on siis praegune valitsus suutnud rahuldada? Ka töölisi ei ole praegune valitsus rahuldanud. (A. A n d e r k o p p, töer: Teie valate põl-lumeeste pärast pisaraid!) Põllumeeste pärast võin valada pisaraid küll. Põllu-mehed on aidanud Strandman'i valitsuse pukile, aga nüüd on neil endil vesi ahjus. Vabrikandid näsivad seda rasvast pirukat, mis Riigivanem neile andis, aga maamees ägab. Mispärast see nii on? Seepärast, et Riigivanem Strandman tundis, mida tar-vis Kreenbaltile, tema ise oli Kreenholmi juriskonsult, ja kui ma ei eksi. . .

Juhataja: Rkl. Johanson, palun neid väljendusi mitte tarvitada.

L. Johanson (stp): Neid tarvidusi aga, mis põllumeestel, Riigivanem Strandman ei tunne, ja seda ei kuulnud tema arvatavasti ka Pilsudski'lt. Vaatame, mis põllumeestele on antud. Anti viljaost. Asuti kotte ja ladusid muretsema, lennangaar tehti tühjaks, ametnikud hakkasid liikuma, ja tulemus on see, mis Tartus: ühel Kodijärve mehel oli tarvis vilja müüa ja siis, kui ta tuli Tartu, võttis tshinovnik ta vastu ja ütles: „Bumaaga!“ Ja mees jättis hobuse ja viljakoorma linna Vene poodide juurde ja läks maale, Kodijärvele, pidi jala minema 25—35 kilomeetrit ja „bumaaga“ tooma.

See on, mis valitsus andnud meie põllumeestele. Mis see siult on? See on siult hädaabitöö. Meil ei taheta töölistele, kes tööpuuduse all kannatavad, hädaabitööid korraldada, aga terve valitsuse tegevus ei ole muud, kui üks hädaabitöö.

Veel edasi. Kuidas meil kavu on tehtud? Ei ole isegi selge, mis põllumajanduses teha. On kõneldud karjakasvatusest, peekonsigade kasvatusest. Üksikud ministrid on tulnud ja öelnud, et lambakasvatases on Eesti riigi tulevik, ja nüüd tuleb praegune Majanduseminister ja ütleb: Kasvatage kartuleid, meie veame Ameerikasse, ja kui härra Tupits küsib, kas tõesti Ameerikasse, siis vastab — „Jah, Ameerikasse!“ Ja kartulile lisaks kasvatada kanu. Nii näete, et sellelt valitsuselt, kes niisuguste väidetega esineb põllumajanduse alal, maamees ärgu oodaku midagi muud, kui ainult „bumaagat“.

Rkl. Tupits kurjustas selle üle, et meil ei võetavat osa põllumeeste konverentsidest. Konverentsidest võetakse osa, kuid neist konverentsidest ei ole tulemusi näha olnud, sest neid õpetusi ja tarkusi, mis seal vastu võetakse ja antakse, ei ole suutnud meie valitsus oma koduse elu korraldamiseks kasutada. Ja selle tulemuseks on, et konverentsidele ei tarvitse enam valitsuse erakonnad minna, vaid konverentsid tulgu siia. Rkl. Vilms tõstis omalt poolt hädakisa — kutsume välismaalt eksperdi! Lugupeetud Riigikogu liikmed, niisugust pankrotitunnistust ei ole ükski valitsus andnud, kui käesolev rkl. Vilms'i suu läbi. Kui valitsusel kavu ei ole, siis tullakse kõnetooli ja öeldakse, palkame välismaalt eksperdi! Meie ise ei oska valitseda, valitsus ei saa sellega toime. Toodagu välismaalt siia inimesi. Ja see on siis „kõva valitsus“, see on mingisuguse orientatsiooni valitsus!

Põllumeeste poolt heideti valitsusele ette, et välisesindused ei täida oma ülesandeid. Välisesindused on muutunud moeja auasjaks ja nad ei ole meie kauban-

duslike suhete sõlmimiseks ja turu leidmiseks tarvilikku tööd teinud. Seal on teil kahtlemata õigus. Tehtagu neile ülesandeks, et nad muretseksid ja näitaksid kogemustele, mis seal on, ja katsuksid teid leida, kuidas meie kaubanduse- ja tööstusesaadustele pinda leida välismaal. Meie näeme, et praeguse valitsuse päevil välisturg hakkab kaduma. Põllumeeste esindaja ütles, et võihinnad langevad, lihaturg on kadunud, ja loomaliha ning peekonit pole kuskile panna. Seepärast on muudatused tarvilikud. Mispärast? Kui valitsus oleks kavakindlalt töötanud, siis kahtlemata ei oleks seisukord niisuguseks muutunud. Põllumehed ütlevad, et oodatakse, oodatakse lubaduste täitmist, mida valitsus andnud. Aga valitsus ei täida neid lubadusi. Kes siis lõpuks valitsus on? Valitsus olete teie ise.

Rkl. Tupits ütles: „Põllumehed on küllalt kulutanud valitsuse läve, kui ta tahab tulla appi, siis on selleks viimne aeg.“ Nii oleme jõudnud praeguse valitsuse päevil niisugusesse seisukorda, kus kõlab hädakisa — on viimne aeg! Aga samad inimesed ütlevad, et lootusi nagu ei olekski. Kuidas saab üldse Strandman'i valitsus rahuldada maaharijate tarbeid ja elunõudeid? Kui vaatame Eesti külaelu, siis näeme, et seal kasvab iga aastaga enam ja enam antagonism kapitalismi, suurpõllupidaja-suurasuniku ning töötava maaharija-väikepõllupidaja vahel. Suurasuniku ja väikeasuniku huvid lähevad risti üksteisele vastu, suurpõllumeeste ja väikepõllumeeste huvid on jällegi vastamisi, samuti kui kapitalisti ja töötava kihi huvid.

Härra Strandman on alati olnud ja on ka praegu kapitalistide huvide valvel, kellele ohvriks tuuakse tööerakonna „väikemees“, mitte ükski linnast, vaid ka külast „väikemees“ — väikepõllupidaja, väikemaaharija, väikeasunik, — kõik need toob härra Strandman ja ohverdab suurkapitalisti Paali altarile. (A. Lauri, as vahelhüüe.) Kõik ei ole teie ridades. Kapitalism, kapitalistide ühisjõud oma poliitika loovad põllumajanduse ja tööstuse saaduste hindades disproportsiooni, kapitalistid ekspuaterivad töötavat maaharijat, väikepõllupidajat. Väikemaapidaja maal on nõrkemas võitluses oma eluüldpidamise eest, ta on võlgades, mitmesugused kriisid ja ikaldused on temast üle käinud. Viimastest saavad aga suurpõllupidajad ühistegevusega üle, kuna väiksemad kokku varisevad. Kuid kodanlus, kes teotseb kapitalismi huvides, hoiab maaharija oma küüsis, sest ta ütleb kaitsvat eraomandust. See liikumine on hävitav liikumine ja juhib nõrgema eraomandust jõukate kätte. Kodanlased on kuulutanud sotsialistid põllumeeste vas-

tasteks. Sotsialistid on need, kes maaharja kaitse alla võtavad ja töötavad kihid üldse, olgu siis need puhtproletaarlasel või põllupidajad, ja need leiavad meil kaitset selle surve ja pealetungi vastu, mis kapitalistide ühisjõu poolt tuleb, mis ka härra Strandman'i juhtimisel praegu avaldub Eesti elus, nagu mujalgi. See äratundmine viib ikka enam ja enam niihästi väikepõllupidajaid kui ka töölisi, niihästi maaharijaid kui ka palgalisi sotsialistide perre ja ühendab neid ühistele ülesannetele. Viib neid koostööle mitte ainult meil, vaid ka mujal, nagu meie seda näinud oleme ka Tshehhoslovakkias, Saksamaal, Inglismaal ja teistes riikides. Eesti põllumajanduse tõstmiseks on tarvis lahendada kõigepealt ka turuküsimus, ja siin on tarvis kindlaid sihtjooni.

Maakultuuri tõusu vastu on valitsus püüdnud võidelda vastavate summade kustutamiselega. Praegune valitsus nagu ei salliks, et maal kultuur tõuseb. Mitte ainult teedesummad ei ole kustutatud eelarvest, vaid ka terve rida hariduslike kulused, see on iseloomulik nõndanimetatud „maaorientatsiooni“ valitsusele. Põllumajanduse kindlustamine uputuse ja ikalduse vastu peaks sündima riigi algatusel ja riigi eestvõttel. Meil aga süvendatakse uputust, ja peipsiäärse uputuse kaotamiseks koostatud kavad jäetakse teostamata.

Meil on tarvis maal ehitusepolitikat, mis kaugemale ulatuks: Meie näeme, kuidas vanad talumajad on kaela kukkumas, aga meil ehitusepolitika teostamiseks valitsus ei taha anda summasid.

Meil on maal tarvis juurdelõikeid anda neile, kes muidu küllalt elujõulised ei ole, aga nende juurdelõigete vastu on võidelnud need ringkonnad, kes enne valimisi kõnelevad sellest.

Ja meie popside, väikemajapidamiste reformi teostamine ei ole ka tarviliku edukusega edasi jõudnud, samuti meie metsamaade kasutamise küsimus. Eluhooned aga hävinevad, ja veel lammutatakse ehitusi, kus elada võiks, nii nagu näeme Ahjas, kus uus maja, milles 6 perekonda, müüakse äravedamiseks. Näeme, kuidas Kavastus ja teistes kohtades maal tahetakse inimesi välja tõsta nende senistest elukorteritest, neid linna juhtides, selle asemel, et 30.000 inimest linnast maale viia. Niisugune on kapitalistlik orientatsioon, söödiseelarve valitsuse tõsine pale, tõsine nagu ja tõsine tegevusekava.

Nüüd on kallale tungitud isegi maakoolidele. Mitte linnakoolidest ei kõnele nüüd härra Majanduseminister, kui ta ütles, et meil õpetajaid liiga palju ja tuleks õpetajate kokkutõmbamisele asuda. Jutt oli siin maakoolidest. Kui seda kokkutõmbamist hakatakse teostama, siis on

selle tagajärg see, et lapsed peavad läbi tuisu, tormi ja poriste teede igapäev kümnete verstade viisi koolimajas käima, sest praegu ei ole niisuguseid koolimaju, kuhu lapsed võiksid jääda ööseks. Praegu püsivad ikka väiksed koolimajad. Kui seda kõike arvestama hakatakse, leitakse, nagu oleks meil õpetajaid palju.

Ka maa seltsimajade vastu tunneb praegune valitsus teatud vaenu. Ta ei ole rahvamajade seadusele käiku andnud ja ei ole ka vastavaid summasid eelarvesse võtnud.

Põllumajanduses tarvitajate ja valmistajate ühistegevuse toetamine peaks olema ka riigi ülesanne, kuid palju sellekski tehtud?

Maareformi teostamisel on tehtud palju vigu, kuid nende vigade parandamisele ei näi nagu mõeldavatki. Meil kõneldakse talude võõrandamisest, suurest juurikate-reformist, aga maaparandusetööde tegemises puudub süsteem, puuduvad kindlad kavad. Nii valitsus, keda juhivad praegu rahva vajadusi mittetundev inimene, kui ka Riigikontrolli bürokraadid ei näe rahva nõudeid. See kestab päevast-päeva ja aastast-aastasse, ja üks eksimine järgneb teisele.

Suureks positiivseks teeneks peab valitsus tollide tõstmist. Seda on põhjendanud ka Majanduseminister mingisuguste andmetega, nagu oleks tollide tõstmine andnud tekstiil- ja nahatööstustele uut tööd juurde. Kreenholmis ja ka mujal tekstiili alal ei ole töö suurenenud, vaid seal töötatakse neli, viis päeva nädalas. Kuigi üks osa töötab 10—11 tundi, kuid suurem osa töötab 4—5 päeva nädalas. See näitab, missuguse anarhia olete suutnud tekstiiltööstuse alal maksma panna.

Kui valitsuse poolt midagi tehakse, siis mitte selleks, et teostada kava, vaid et üht või teist koalitsioonirühma rahuldada. Ei ole olemas kindlat kava ega kokkulepet. Kõiksugu deputaadid käivad Riigivanema juures, esitavad oma nõudmised; Riigivanem kuulab ära nõudmised ning otsustab siis, kas neid täita või mitte. See kõik ei anna tunnistust kindlast majandusepolitikast, vaid sellest, et tahetakse rahuldada üksikuid kihte. Kui sel teel edasi minnakse, siis jõuame lõpuks niisugusesse ummikusse, kus meie kõigile viletsustele vaatamata seni veel ei ole olnud. Kui niiviisi toimitakse, siis ei saa lootust olla, et see valitsus edaspidi tagajärjerikkamalt ja kavakindlamalt töötama hakkaks, kui ta seda seni teinud.

Praegune valitsus ei ole katsunud kaubanduse elustamiseks midagi teha. Ta ei ole Venemaaga kaubalepingute sõlmimiseks midagi suutnud korda saata — transiit läheb meist mööda. Ei ole midagi suudetud teha, et kodumaa vabrikud tööd

saaksid. Antakse küll vabrikutele tellimisi, kuid näiteks masinate osad tuuakse välismaadelt.

On ürgviha riigiettevõtete vastu, ja see tuleb sellest, et valitsus on seni seisnud üksikute kapitalistide gruppide teenistuses. Sellest on tingitud vaen riigiettevõtete vastu. Tuletage meelde võitlust lauvabrikute ümber, ja kuidas Narva kose asi isegi teosammul edasi ei nihku. Selle kõige tagajärjeks on tööpuudus, mida valitsus tunnustada ei taha. Rkl. Vilms ütleb: „parem on kodu, kus kolle, kui tööbörsi ukse taga riigi toetus“. Muidugi on see parem, aga valitsuse tegevus ei ole sinna poole sihitud, et inimesed selle kodu ja kolle saaksid, ja inimesel tarvilikult süüa oleks. Ja ei ole inimestel ka tööd. Omavalitsused on tööde korraldamisel praeguse valitsuse poolt ignoreeritud, nad on kõrvaldatud hädaabitööde ettevõtmisest, isegi toetust pole tahetud anda omavalitsuste kaudu, vaid on mingisugustel erilistel põhjustel omavalitsuste ja tööbörside ülesandeid hakatud panema kaitsele. Vast on see ka teatud propaganda. Ja kui siis töötatöölised tulevad oma häda kaebama, siis ei võeta nende saatkonda vastu, ja Riigivanem läheb niikaugele, et ta ütleb Riigikogu liikmetele: „Mina teid ei tunne.“

Riigikogu liikmed lähevad tööpuudusest kõnelema, küsitakse:

„Kes Teie olete?“

Vastatakse: „Mina olen Riigikogu liige!“

„Mis Teie nimi on?“

— „Minu nimi on see ja see.“ —

„Mis Teie soovite?“

Härra Strandman ei tarvitse tunda Riigikogu liikmeid, aga Riigivanem Strandman peab tundma Riigikogu liikmeid.

Kui Riigivanem niiviisi kohtleb Riigikogu liikmeid, nagu ta teinud, siis see ütleb, see Riigivanem ei seisa oma ülesannete kõrgusel, ja see Riigivanem peaks lahkuma. Aga seda teie veel ei ütle, sest teie võite oma delegatsioonile veel saata sinna.

Ja meie Riigivanemad ärgu arvaku, nagu oleksid nad maapealsed jumalad, kõik nad on niisama patused ja lihased inimesed, nagu teisedki Riigikogu liikmed. Ja seepärast ei tarvitse ennast niisugusesse seisukorda asetada ja niiviisi Riigikogu liikmeid ja töötatöölise esindajaid käitleda.

(Juhataja poole pöördudes): Kas Teie ei ütleks sellele härrale (näitab sekretär A. Schulbach'ile), et ta ei segaks mind seljataga.

Juhataja: Teie võite vanematekogus protestiga esineda, aga siin ma palun

mulle mitte märkusi tegema tulla. (Sekretär A. Schulbach — L. Johanson'ile, stp: Kõnetoolilt märatsema ei pruugi hakata.) Rkl. Schulbach, ma palun korda pidada.

L. Johanson (stp): Mis avalikus arvamises kuskil minust kirjutanud mõni veneaegse sandarmiagendi käsik, see on minule ükskõik, aga et Riigikogu liikmed siin minust nii kõnelevad, seda ma ei taha lubada. (K. Baars, töer: Teie peaksite ka piiri pidama oma rääkimisega.)

Meie Riigivanem ei pööra tarvilikku tähelepanu tööpuuduse lahendamisele, ta ei taha isegi töötatöölise esindajaid vastu võtta, see tähendab, ta ei taha üldse tunnustada, et meil praegu tööpuudus. Meie näeme, missugune kapitalismi sõbralikkusest läbiimbunud vaen valitsusele ja ta juhile praegu omane.

Rkl. Vilms kurtis, et kullafondi on nad ära tarvitanud ja kustutanud pikalaenu pangast võlgu. (Vahelhüie keskest.) Selle all ei mõtle ma rkl. Vilms'i, vaid neid, kes tööerakonnast juhtisid Eesti panka ja seda politikat, mis kullatagavad ära tarvitanud. (A. Anderkopp, töer: Kes olid Eesti pangas sel ajal?) Rkl. Vilms kõneles, et kustutatakse võlad. Kas võlakustutamise osalise ei taha tööerakondlased olla? On teada, kuidas seal on suured summad kustutatud. (A. Anderkopp, töer: Kellel oli?) Teie teate väga hästi, kuidas tol ajal, kui tööerakondlased olid Eesti panga juhid, kuidas siis 170 miljonit veksleid jäi õigel ajal protestimata.

Tulemus oli see, et Eesti riik sai kahju. Eelmine valitsus otsustas süüdlased vastutusele võtta. Aga kas on vastutusele võetud? Praegune valitsus on uued korraldused maksma pannud, ja need inimesed võivad vabalt liikuda. Kas seepärast, et nad tööerakondlased on?

Nüüd kustutati eelarvest täiesti elukorterite ehitamise laen. Elukorterite ehitamiseks ei taha valitsus midagi anda, tahetakse kõnelda mingisugustest seltsidest, mis õieti seltsid ei olegi, vaid poliitilised parteid, et asendada kuidagi vanade kokkuvarisemisi ja tühje kohti. Nendega ei saa korterikriisi lahendada.

Vaatame, mis valitsus teinud. Valitsus on isegi omavalitsuste toetuse õpetajate palkade maksmiseks eelarvest kustutanud. Omavalitsuste hoolekande summast on 325.000 maha võtnud. Kui tal vähegi andmeid on, mis praegu hoolekande teostamise alal olemas, siis valitsus peaks tulema kindlale veendumusele, et siit ei saaks kustutada ühtki penni.

Edasi on vähendatud isegi maasajate inventari-muretsemise laenu. Raudteedevõrgu väljaarendamise krediiti on vähen-

datud 2.694.000, eelarvesse on jäetud 2.915.000. Ka koolimajade ehitamiseks oleks pidanud rohkem summasid võetama, kui oleks tahetud arvestada neid puudusi, mis maal. Laste tervishoid kannatab selle tagajärjel, et ei ole koolimajade ehitamiseks vastavaid summasid.

Edasi on kärbitud kehvade õpilaste toetusesummasid, millega seni ei ole suudetud rahuldada kõiki kehvi õpilasi. Ka siit on võetud osa maha, nagu oleks see suuremaid väljaminekuid, mida võib kärpida. Kui seda siiski tehtud, siis näitab see, kui vähe hoolib valitsus lastest ja rahva tarvidustest. Ma oleksin aru saanud sellest, kui oleks võetud suurem summa. Aga üks miljon. Mis loodetakse selle miljoniga teha, kas katta need kulud, mis tekivad välismaalt toodud ekspertide läbi? Isegi kehvadelt õpilastelt võetakse leivasuutäis, õpilastelt, kelle keskel häda suur, õpilastelt, kes ei saa tarvilikult süüa, tarvilikult riietuda.

Edasi on kultuurisummadest kustutatud „Pallase“ krediit, nagu ei oleks meil enam joonistuseõpetajaid koolis tarvis. Muusikakooli summad on ka kustutatud. Ka selleks otstarbeks, et kultuuritööd teha Peipsi, Naroovataguste ja Petserimaa elanikkude keskel, varemalt ettenähtud summa on viimseni kustutatud. Nii näeme, et kõik väljaminekud, mis selleks tarvilikud, et rahva elu parandada, et võiksime inimese seisukorda vähegi paremaks muuta, on maha tõmmatud, kuid teised, ebaproduktiivsed väljaminekud, mida oleks võinud kärpida, kuid mida siin terve rida, on ainult kasvanud.

(Koosolekut hakkab juhatama esimene abiesimees **M. Martna**.)

Niisugune on see söödiseelarve, ja niisuguse pildi annab see eelarve Strandman'i valitsusest ja sellest politikast, millele nüüd õieti krooni paneb Poola sõit, millele tulemuseks võib olla ka see, et meie rahakurss kõikuma hakkab.

Nii siis kokku võetult: mitte kokkuhoiu-valitsus ei ole see, kelle eelarvet meie arutame, vaid praegune valitsus on valitsus, kes ei tee majandusliku elu arendamiseks tarvilikke korraldusi, s. o. valitsus, kes ei teosta tarvilikku kava, valitsus, kes eitab hoolekannet, kes eitab tervishoidu, kes lammutab töökaitset ja kes kooliskäivate laste suu eest võtab leiva- raasukese.

Eelarve seletuskirja esimesel leheküljel on öeldud põhimõte: „Juhtida ülejäänud summad kõik tootvatele aladele, rahva kultuurilise ja sotsiaalse olukorra tõstmiseks ning majanduse ülesehitamiseks.“ See on jäänud teostamata. Neiks otstarveteks varem ettenähtud summad on

kärbitud miinimumini. Ei tõsta see valitsus midagi ega ehita üles! Alla mäge veab ta Eesti! Ja sellest on siiski kahju. See on eht tuulelipu-valitsus, eht tuulelipu-eelarve, söödiseelarve. See eelarve on pankrotitunnistus praegusele Majanduseministrile ja Riigivanemale, kes asunud riiki juhtima kavadeta, toetudes vaid nikitsemisele ja nokitsemisele. Otto Strandman'i „köva, ühtlane ja maaorientatsiooni valitsus“ võib ju veel tükk aega valitseda, aga sisult on ta surnud olnud juba algusest. See katse, mis pidi tõendama tema mittekölbamist Riigivanema toolile, on liiga palju läinud maksma, ja selle peab Eesti töötav ja põlduhariv rahvas kallilt lunastama oma viletsusega, kasvava näljaga ja raske tööpuudusega ning üldise kriisiga. Mida kauem see valitsus kestab, seda sügavamad haavad lööb ta Eesti majandusele, kultuurile ja sotsiaalele.

R. Penno (as): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Majanduseminister oma eelarve-kõnes, andes ülevaate meie majandusliku olukorra kohta, märkis täie õigusega neid raskusi, mis meil kõigil käesoleval majanduseaastal üle elada tuleb. Raske on niisugusel puhul suurt optimismi riigi eelarve suhtes jagada. See sunnib meid kindlasti eelarve arutamisel kokkuhoiule ja piinlikule kulude kärpimisele. Peame paratamata kõne alla võtma kõik need vajadused, mille lahendamine aitaks meie majanduseelu paremini korraldada, selle raskusi pehmenada ja uutele loovatele püüetele avaramaid võimalusi luua. Eriti raske on meie põllumajanduse seisukord. Kuna siin suurem osa meie rahvast elu ülalpidamist leiab, siis on eriti selle majanduseharu käsitlemine tähelepanu väärt ja vajalik. Majanduseminister oma eelarve-kõnes märkis seda madalat tasuvust, mille all pikemat aega meie põllumajandus pidanud kannatama. Ta märkis ühtlasi ka neid raskusi, mis seltsinud ikalduseaastatega, põllumajanduse üldise-kriisiga, mida põeb kogu maailm. Need raskused on eriti tunduvad meil, kui väiksemal kapitalivaesel ja algalval riigil. Sepärast on õige ja täiesti arusaadav, mispärast põllupidajate esindajad eeskätt kõne alla võtavad asjaolud, mis meie põllumajanduses vaja oleksid korraldada ja parandada. Härra Majanduseminister märkis terve rea põllumajanduse korraldamis- ja kaitseabinõusid. Rkl. Tupits põllumeeste rühmast käsitles pikemalt teravilja kaitseküsimusi, kuid ta puudutas ka teisi meie põllumajanduseharusid. Siin peab paratamata lähematel päevadel meie valitsus seisukoha võtma ja abinõusid leidma meie põllumajanduse üldise tervendamise sihis. Põllumajandus

on ju Eestis vaenelaps olnud. Tuletame meelde, et vast alles käesolev IV Riigikogu kaotas Majanduseministri algatusel põllumajandusele nii ebaõiged ja kõrged väljaveotollid. Oleme igasugusele saapaviksile ja teistele vähematele majanduseelus tarvilikkudele artiklitele siit kaitset loonud, siis põllumajandus on jäänud ikkagi viimsesse järjekorda.

Peasuund meie põllumajanduses on karjamaajandus. Karjasaaduste müügil välismaal on raskusi; meie näeme, et suurem karjasaaduste turg, Saksamaa, hakkab meil vägisi käest libisema. Kaubaleping, mille järgi need soodustused omasime, mis Soomelgi, kipuvad käest minema. Soome korraldab omamaa saaduste kaitset, ja meie näeme, et meie põllusaadustele sinna turgu tahetakse piirata. Roots, kuhu vedasime suurelt osalt oma loomaliha-tagavarad, ka see on meile takistusi hakanud tegema. Vaatamata neile sõbralikkudele suhetele, mida kõigilt neilt mailt meie suhtes rõhutatakse, näeme meie siiski, et nende majanduseelu korraldus sihhib sinna poole, et meie põllusaadustel nende turgudele vaba pääsu ei oleks. Siin on raske ülesanne meie Välisministeeriumil, meie valitsusel üldiselt, et alal hoida vähemalt neidki võimalusi, mis meie turgudel olemas.

Terav võistlus ilmaturul karjasaaduste alal paratamata on kaasa toonud hinna languse piimalt, võilt ja teistelt karjasaadustelt. On eriti tähtis, et meie katsusime oma valmistust nii korraldada, et meil valmistusekulud väheneksid. Piimaühisuste seisukord ei ole sugugi hiilgav, nende tootmiskulud, tööstusekulud on ebamääraselt kõrged. Valitsuse abi vajadus nende küsimuste puhul ja neist raskustest väljaaitamisel on möödapääsematu. Ei ole meil sellele mõeldud, et suureprotsendiliste ja lühikeseajaliste krediitide tagajärjel on sunnitud piimaühisused piimahinnast neil rasketel aegadel kinni pidama rohkem, kui see loomulik oleks.

Samasugune lugu on meie seakasvatusega, kanakasvatusega, lina ja kartuliga. Kuid kui meie üldiselt tahame oma põllumajanduse eest hoolitseda, sellele kaitset anda, selle tasuvust tõsta, sellele soovivat turgu korraldada, siis ei tohi meie unustada neid ja tervet rida teisi asju, mis meie väikepõllumehe raskusi eriti veel tunduvaks teevad.

Meie maakorraldus on ummikusse jooksmas. Mõisade tükeldamisel jäi suur osa maakorralduse töid tegemata. Väikemaakapidajad, popsid ja mõisatöölised asetati kiires korras ühisele maakohale või jäeti nende senistele kohtadele, andes vaevalt mõningad tiinud kümnetele maapidajatele. Paljusid kohtis on loodud ehituse-

krunte, on püstitatud alevikke kalkuleerimata, kas neis kohtis ka tööd jätkub. Paratamata kerkivad need küsimused nüüd rasketel aegadel esile, ja ma ütlen, mitte üksnes meie rühma, vaid kõigi rühmade poole pööravad väikemaapidajad soovidega, et nende elujärje kohta ometi kord seisukoht võetaks, et neile öeldaks, kas nad peavad senised kohad likvideerima, või antakse ka edaspidi neile eluvõimalus.

Meie kuulsime härra Majanduseministri, kuivõrt vähe ka meie keskmised ja suuremad majapidamised võorast, palgalist tööjõudu tarvitavad. Majanduslikkude raskuste tõttu, millistesse nad sattunud, peavad nad vähema tööjõuga läbi ajama, aga ka üldiselt tarvitatakse meil palgalist tööjõudu väga vähe. Siit peab otsekohe tegema järelduse, et peame maakorralduse töid nii juhtima, et liiga palju nõnda nimetatud põllutöölise kohti ei luuaks, et meie mitte ainult sellele ei rajaks oma maakorraldust, et väikemaapidajad suuremates taludes leiba ja teenistust peaksid saama.

Meie ootame huviga põllumajanduse üleskirjutamise andmeid, millest härra Majanduseminister meile ainult osa teatavaks tegi. Need andmed näitavad kindlasti, et meie väikemaapidamiste korraldamisele peame pöörama suuremat tähelepanu kui enne. Näib, nagu läheksime meie siin tagurpidi. Omal ajal praeguse Põllutööministri ametisseastumise puhul kirjutas „Vaba Maa“, et metsamehed on peale jäänud, ja teised, kes meie metsamajandust „laastata tahtnud“, kes „metsa ära jagada tahtnud“, need on alla jäänud. Kui vaatame meie maakorralduse alal üksikuid kavu ja mõtteid, siis võib küll öelda, et maapidaja on alla jäänud ja metsaametnik peale. Võtame näiteks Vao valla, kus käesoleval aastal tulid otsustamisele väikemaapidajatele juurdelõigete andmise küsimused. Omal ajal oli otsustatud seal 40 majapidamisele juurde anda maad sada tiinu kännustikust, mis pike-mat aega kasutamata seisnud ja ainult lakkavat rohtu kasvatanud. Sellekohase kava koostas Viru maakorralduse komisjon. Tallinnas kärbiti seda kava, ning sajast tiinust jäi järele 30 tiinu, mille suhtes korraldus tehti ning maamootjad välja saadeti. Kui see küsimus aga uuesti Rakverre tagasi jõudis, siis oli sellest 30 tiinust umbes pool veel metsavahile lubatud, ja ülejäänud osa jäi siis väikemaapidajatele, see tähendab endistele mõisatöölisele ja popsidele. Maakorralduse komisjon oli siiski ettevaatlikum ja lükkas selle kava tagasi, põhjendades seega, et väikemaapidajad olid seda maad siia maani kasutanud teistsugustel alustel, ning see kava

oleks neid halvemasse seisukorda pannud. Kui meil niisuguses suunas tahetakse maakorralduse töid läbi viia, siis ei jõua meie üldse lõpuni. Riigikontrolli punasest raamatust võime näha, et korraldamata on üle 13.000 maaüksuse. Need andmed on kuni augustikuni käesoleval aastal saadud. Kuid tuhanded ja tuhanded juurde-loomade saamise palved on esitatud Põllutöoministariumile, mille kohta palujatele öeldud, et need palved järjekorda võetud. Ei juleta isegi öelda, millal see järjekord tuleb, kas need vastu võetakse või tagasi lükatakse. Siin peab ütlema, et peame leidma tee, kuidas asju kiiremini ja otsustavalt lahendada. Ei ole mõeldav, et kava tehakse 100-le tiinule, siis kahandatakse seda 30-le tiinule. Ja kui kohale läheb maakorralduse komisjon, kus on riigivõimu esindajatena Põllutöoministariumist kaks ametnikku ja üks rahukohtunik, peale selle kaks omavalitsuse esindajat, ja kui see komisjon ütleb, et nii ikka otsustada rohelise laua taga ei saa, et see kava ei ole vastuvõetav, siis on terve aasta töö maakorraldajatel tühistatud, peab jälle algama uuesti otsast. Minu arvates peaks keskvalitsus looma need alused, milleni minna saab, et mitte aastaid ei tehtaks tühja tööd ja tallataks tühja tuult.

Kui tahame, et Riigimaade põliseks tarvitamiseks ja omanduseks andmise seadus kiiresti teostataks, siis on eeskätt vajalik, et maakorralduse tööd neil maadel läbi viidaks. Ei ole teostatav see, kui meil veel tuhanded ja tuhanded talud korraldamata on. Ma julgen kindlasti väita, et meil neist uutest loodud maaüksustest üle 20 tuhande maaüksuse ootab korraldamist, aga peale selle on veel teised väikemajapidamised, mis samuti ootavad korraldamist. See on niisugune arv, et selle tõttu kindlasti suur kava — kolme aasta jooksul teostada eraomanduseks andmist — lõhkeb kui seebimull, kui maakorralduse alal ei taheta uusi sihtjooni ja uusi põhimõtteid maksma panna.

Minu arvates tuleks eeskätt selgitada, missugused riigi maatagavarad meil peavad väikemajapidamiste korraldamiseks minema. Peab kindlasti ütlema, et niipalju ja mitte enam, ja jagage ja korraldage ja tehke ühekorraga, aga praegu tõmmatakse kriips peale, ja ühekorraga on tehtud kava löödud, ei kõlba jällegi. (J. V o i m a n, stp: Aga kes oli kõik aeg Põllutöominister?) Mina kõnelen küsimustest, mis hädapärased. (J. V o i m a n, stp: Teil on täiesti õigus!) Mina ütlen, siin on tendents tagasikiskumiseks sellest, mis omal ajal Põllutöoministariumis valitses. Sel ajal tõsteti kisa, et riigi metsi vaja kaitsta. Kardeti, et kõik ära jaga-

takse. Ka kannustik pidi olema niisugune maa, mida juurde anda ei tohtinud. Nüüd on aga teised tuuled puhunud, on teine suund, ja nüüd ei taheta seda piskutki maapidajatele võimaldada. (H. M a r t i n s o n, stp: Kes paneb selle teise suuna sinna?) Meil on riigil tagavarana kasutada veel mitmesuguseid maa-alasid: postijaamade krundid, üksikute ettevõtete krundid ja mitmesugused mõisasüüdamised mitmesugustel ettevõtetel. Meil on praegu tendents valitsemas, et tahetakse varustada maaga eeskätt ametnikke. Mina olen kuulnud mitmelt poolt, et uutele ametnikkudele — teemeistritele — antakse kohti. Mina ei saa aru, milleks teemeistril maa-ala vajalik? Minu arvates peaks teemeister liikuma maanteel ja nägema vigu ning puudusi, aga kui ta põllutööle hakkab, siis ei ole ta enam teemeister, vaid on põllumees. (L. J o h a n s o n, stp: Mis ta seal maanteel peab käima, kui krediiti ei ole.) Kui meie vaatame Riigikontrolöri punast raamatut, siis näeme, et suur osa ettevõtteid põllumajanduslikudest ettevõtetest on töötanud suurte puudujääkidega. (H. M a r t i n s o n, stp: Meiereid võistlevad.) Lugupeetud Riigikogu liikmed! Teie leiate, et hoolekandenasutistel olevatest maadest saame kahju üle 1.820.000 senti. Udriku mõis annab kahju 1.200.000, ja see majapidamine ei ole kuigi suur. Saksi annab kahju 185.000 senti. Viimane on selles mõttes huvitav, et tal on kõigest 16—17 tiinu põllumaad, ja see majapidamine oskab nii suurt kahju anda.

Kui hoolekandesummade puhul on kärpimisest ja kokkuhoiust kõneldud, siis on mitmelt poolt selle vastu väeldud. Kui vaadata, kas hoolekandele lähevad need summad või mujale, siis peame otse imestama ja käed kokku lööma. (A. K i r i k a l, tp: Ega see hoolekande süü ei ole, selles on süüdi onupoja-politika.)

On päris kindel, et peame siin rajama õiged põhimõtted. Meie arvates igasuguste hoolekandenasutiste maa-alad, mis kahju toovad, on vaja ära võtta ja rahvale anda.

Kui tahame Riigikogus arutamisel oleva põlise tarvitamise ja omandamise seaduse alusel majapidamisi kiiremini omanduseks anda, siis paratamata peab kiiremini teostama nende päraldiste hindamise ja müügi. Riigikontrolöri punasest raamatust selgub, et meil käesoleva aasta lõpuni on vaevalt pooled hooned riigimaadel suudetud asunikkudele ja teistele maapidajatele müüa. Vähem kui pool, vaevalt üks kolmandik on teisi päraldisi üldse hinnatud. Kui tahame kolme aasta kestel, nagu see valitsuse kavatsus, läbi viia maareformi lõppvaatuse, siis peame paratamata sellele alale, nimelt hindami-

sele ja hoonete realiseerimisele õieti suurema tähelepanu pöörama. Põllutööministeeriumil on omalajal kava olnud omavalitsuste käsutuses ja käes olevate maade kohta, samuti omavalitsuste käes olevate majade ning teiste päraldiste kohta. Praegu on küsimus otsustamata, ja meil on tõesti kahju, et vallad peavad endile uusi koolimaju hakkama rajama, kuna nad riigilt endisi mõisa härrastemaju saavad kasutamiseks väga kõrgete hindadega. (K. P ä t s, põl: Need ei kõlba ju koolimajadeks.) Enamikult ei kõlba, kuid on siiski mõnel pool kasutamisel, aga nende rendid ning koormatused on siiski niivõrt suured, et vallad selle all ägavad. Meie peaksime selgusele jõudma, et nad sihtvaradena teatud ülesannete täitmiseks on otstarbekohased ja neid võiks vallale kasutada anda, ilma et erilisi makse tarvis oleks nõuda. Meil ei oleks tarvis siis valdadele ega omavalitsustele nii suuri toetusesummasid anda, nagu iga aasta eelarve kaudu seda teeme. (L. J o h a n s o n, stp: Missugused toetused need on, mis eelarve kaudu koolimajadeks antakse?) Koolimajade fond ja terve rida teisi. (L. J o h a n s o n, stp: Kui suured need on?) Need ei ole suured, aga saab neid tarvitada seal, kus see hädavajalik.

Asunikude metsamaterjali saamise suhtes on Põllutööministeeriumil omapärane kavatsus seda lõpetada. Meie arvates on see kavatsus meie majanduseoludes praegu ja lähemas tulevikus täiesti varane. Kui tahame tõesti, et meie maokohad lautadeta ja eluhooneteta jääksid, siis võib ainult niisuguse kava teostamisele asuda. Kui tahame, et peekonsigu kasvatataks, et kanu kasvatataks, et kariloomi pidada võimalik oleks, siis ei saa põllupidajad seda vastavate hooneteta teha, ja siis on eeskätt odav ehitusematerjal see, mis praegusel kapitalivaesel ajal võimaldanud ehitiste kiire püstitamise. Kui omalajal metsatööstuse põhimäärused maksma pandi, siis kõneldi sellest, et metsatööstuse abil eeskätt kohaliku rahva tarvidusi rahuldatakse. Need põhimäärused pidid võimaldama kohalikele rahvale kergemini metsamaterjali saada. Nüüd on aga otse vastupidi. Selle põhimääruse kohaselt on metsatööstus asunud seisukohale — meie metsatööstuses loetakse ju kõik kohapealsed metsametnikud metsatööstuse ametnikkudeks —, et kui inimesed tahavad kasvavat metsa raiuda, siis töötavad nad selle üles metsatööstuse arvel. Kui meie tahame, et põllumehel võimalik oleks odavamini materjali saada, siis peame niisuguse korra kaotama.

Meie ootame valitsuselt, et tal korda läheks läbi viia, et meie oma tsement

meil kallim ei tuleks, kui see välismaal müügil. Meie ei eita tööstuse kaitset klaasitööstuses ja teistel aladel. Kuid meie arvates peaksid paratamata need ettevõtted valitsuse mõjutamisel sinna poole sammuma, et nad kord-korralt ehitustarvete hinnad alla viiksid. Praegune ebaloomulik hindade vahekord igatahes õige ei ole.

Omalajal võttis Riigikogu vastu maalasuvate kinnisvarade hindamiseks vastava seaduse. Loodi koguni vastav kinnisvarade hindamise amet. See on oma töö boniteerimise alal juba lõpetanud Põhja-Eestis. Igatahes juba paar aastat on andmed selle kohta, aga uusi hindamise aluseid ei ole meie seni näinud. Ma vabandan, lugupeetud Riigikogu liikmed, et ma juba teist korda eelarve ajal pean sel puhul sõna võtma. Eelmise eelarve puhul härra Majanduseminister, kelle alla see ametkond sel ajal kuulus, lubas seda asja korraldada. Vahepeal tuli riigiasutuste ümberkorraldamine, ja seitsme ministeeriumi seadusega see ametkond viidi Põllutööministeeriumi alla, ja meie ei ole midagi kuulnud, kuikaugele on jõutud ja millal tahetakse need uued alused maksma panna. Et siin ebaloomulik seisukord, lubatagu tuua teile ainult üks näide. Meil on osas asundustes juba võimalus olnud näha rida asundustalusi krepoteerituna. Seal kantakse krepoteeritud talu uue hindamise alusele ja selle kohaselt arvutatakse neile ka maks. Kogu mõisal lasub aga endiste hindamiste alusel maksukohustus. Nüüd vallavalitsus koos ringkonnavalitsejaga peavad ümber arvutama iga üksiku talu jaoks need maksud. On juhte, kus iga aasta krepoteerimata asundustaludel muudkui maks suureneb, sest endise hindamise alused olid kõrgemad. See seadus on minu tundmise järgi puudulik selles mõttes, et see näeb ette suured eel- ja uurimistööd tuhandete talude kohta. Neid niipea teostada ei saa. Kuni uute uurimistööde teostamiseni tuleks paratamata maksma panna mingisugune vahekord, koefitsient, et selle alusel siis uutel hindamise alustel maksud määrataks. (K. P ä t s, põl: Mis oleks selle koefitsiendi aluseks?) Koefitsiendi aluseks võiks võtta praegu maadelt makstav kinnisvara tulu. Kui ei taheta seda vähendada, siis jagatagu see tulu, ja siis langeb see ühetasaselt õiglaste vahekordade alusel kõikidele maadele. (K. P ä t s, põl: Tasuda võib ainult hinnatud üksust.) Ei, need on hinnatud, nende boniteet on olemas. Võetagu see praegune hindamise alus, mis olemas. (V a h e l h ü ü e: Kas on hinnatud?) See on täiesti... (K. P ä t s, põl: Ega iseenesest see üksust sinna maa peale ei lähe. — Kaitseminis-

ter O. Köster: See on tehtud juba.) See on täiesti võimalik, ja siit ootame kindlasti õiglasemate vahetekordade loomist.

Vaheaeg kl. 12.13 min. — kl. 12.37 min.

R. Penno (as, jätkab kõnet): Meie maaolude korraldamisel on väga tähtsad need abinõud, mis võimaldavad elu maal kultuurilisemaks ja paremaks muuta. Väga tähtsaks abinõuks sel alal on meie teede ja sideabinõude korraldamine, paremate võimaluste loomine liikumiseks, samuti posti, telegraafi, telefoni ja raadio alad. Maanteede seadusega oleme uued põhimõtted rajanud, mille teostamisele eeloleval aastal asume. Siit Riigikogu kõnetoolilt on juhitud sellele tähelepanu, et eelarves tarvilikul määral summasid ei ole leitud selle ala korraldamiseks. Kuid kui meie eelarve tasakaalustamise seisukohalt lähtume, siis muidugi peame tunustama, et raskusi on olnud neile aladele summasid leida, mis siiski hädapärased ja vajalikud oleksid.

Meil on praegu siseseadmisel uus ametnikkude instituut, teemeistrite instituut. Kahjuks ei ole meil vastava ettevalmistusega inimesi, ja härra Teedeministril on kindlasti raskusi selle instituudi komplekteerimisel. Meie omalt poolt soovime talle jõudu, et tal siin õnnelik käsi oleks, kuid hoiatame, et meil vähese ettevalmistusega inimesi neile kohtadele ei paigutataks, sest juba üksikutega on olnud väärsamme, mille tõttu rahva hulgas nende vastu umbusaldus tekkinud. Selles mõttes on muidugi sellele uuele korraldusele üleminek eriti raske — ma tähendasin juba, et ettevalmistatud inimesed puuduvad — ja eriline ettevaatus vajalik.

Postiolud on meil maal ajajooksul märksa paranenud, kuid üksikutele nähtustele pean siiski tarvilikuks tähelepanu juhtida, mis meie arvates veel korraldamist vajavad. Kõigepealt ei ole maainimesel sugugi meie postiasutuste lahtioleku aeg vastuvõetav, see on liiga lühike. Ja peab otsekohe ütlema, et omavalitsuste käes olevad agentuurid on märksa vastuvõetavamad ja paremad oma lahtioleku aja suhtes, kui seda on meie postiasutused ja postkontorid. Sagedasti võib tähelepanna, et postkontorid on suletud, telefoniühenduse andmiseks on ametnikud aga ametis õhtu kella 10-ni. Pärast seda on postkontorid suletud, ja tihti ei saa maapidajad telefoni tarvitada. Läänud suvel korraldati raudteel lahtioleku aeg sääraselt, et põllupidajail ka kiiremail tööaegil oleks võimalus igal ajal oma saadetisi vastu võtta ja saata. Ametkonnas ei ole selle üle mingit nurinat olnud, et see eriliselt raske oleks. Seepärast soo-

vime, et ka posti alal umbes säärane korraldus läbi viidaks või vähemalt pikendataks lahtioleku aega. Ka telefoni suhtes peab ütlema, et seda eriti just pühapäeval on maal raske kätte saada. (Keskest: Telefon on üldse raskesti kättesaadav.) Ma ütleksin veel ka rõhkem, aga ma olen üldiselt tagasihoidlik oma väljendustes, margin vaid, et vähemalt pühapäeviti peaks telefon rahvale avatud olema. Pühapäev on küll puhkuspäevaks, kuid maaelus on just pühapäev liikumiseks ja tehingute toimetamiseks, sest kuidas saab maamees äripäeval minna teise juurde kõnelema, kui ta teab, et see teine just adra taga on. Pühapäeval võib küll saada telefoniühendust, kuid selle eest tuleb maksta lisatasu. Soovime, et need asjad korraldamist leiaksid, ja hea tahtmise juures on ka nii korraldada võimalik, et asunikud selle all ei kannataks.

Meie raadio. Selle üle on lugupeetud Riigikogu liikmed Raadio seaduse juures väga palju kõnelenud, kuid pean tähendama, kui tahame head raadiot saada, siis ei tohi riik nõuda, et ta palju sealt teeniks. Mujal makstakse isegi juurde. Et riigil ka siin oma korraldavat kätt tarvitada tuleb, on selge.

Meie koolide ja haridusepolitiika üle on härra minister mõned arvud toonud. Härra Riigikontrolöri ülevaatest 1928./1929. aasta kohta selguvad mõned tõsiasiad, mis käsitlemisele ja kaalumisele tõsiselt võtta tulevad. Meil on palju koole, ma ei hakka üksikult nimetama missugused, säärased, kus õpilaste arv suhteliselt õpetajate arvuga on väike. On terve rida koole, kus 5 õpilast tuleb 1 õpetaja kohta. Minu arvates on niisugune olukord lubamatu, kui tahame, et haridusekulud otstarbekohaselt tarvitataks. Need on nähtused, mis paratamata nõuavad kõnealla võtmist. Mina ei ole säärasel arvamisel, nagu rkl. Johanson, et hariduslikkudest küsimustest ei tohi kõnelda, ja kui meie siin kõneleme kokkuhoiust hariduse alal, et see siis on hariduse eitamine ning kultuuri seismaapanemise tunnus. Ollakse niisugusel arvamisel, et niisuguste alade juures, nagu hoolekandekorraldus ning hariduseala, mida meie kõik pooldame, justkui ei tohiks neid vigu näidata ja alla kriipsutada ning tunnistada, et oleme asjata liigseid kulusid teinud. Siin on mitu korda ette toodud, kuidas hoolekandeaustisi ehitatakse ja nende põllumajapidamisi korraldatakse nii, et need oskavad aastas miljoneid kahju teha. Ja nagu härra Riigikontrolör ütleb, on need kahjud kalkuleeritud, arvesse võtmata remondikulud ning teisi tarvilikke kulusid, mis paratamata iga talumajapidaja peab oma kulude arvesse võtma. (L. J o h a n s o n,

stp: Teie oma mees oli minister!) Ega see ei tähenda, kes sellel kohal on. Teie, härra Johanson, olete ka sellel kohal olnud. (L. Johanson, stp: Kulusid vähendati.) Minu arvates ei ole see tähtis, kes ühel või teisel kohal on, meil peab see kodanlik julgus olema öelda, et see asi pole korras. Kui meie näeme, et meie mees sel kohal olnud, siis ütleme, et ta on halvasti teinud, ja kui olete Teie olnud, siis ütleme, et Teie olete halvasti teinud. (L. Johanson, stp: Saksi kulud said kokku tõmmatud.) Lugupeetud rkl. Johanson, mina võiksin Teie ajast Saksi kodust imeasju rääkida, mis seal tehti. Ma ütlen, meie ei saa valdada koolimajades püstitada korralikke ahje, teeme need võrdlemisi odavalt, aga seal Saksi kodus püstitati 18.000-sendiline pliit asutise juhatajale. (Kaitseminister O. Köster: Ega ei saa ministrit süüdistada sellepärast. — L. Johanson, stp: Aga Teil enesel on kindlasti 50.000-sendiline pliit.) Kui kalli pliidi ma enesele ehitan, see on minu asi, ja see sünnib minu isikliku tasku kulul. Ja, härra Johanson, mina Teie taskusse vaatama ei tule, kuhu Teie oma sisetuleku mahutate. Mina ei lähe Teie taskusse sorima ja ütlen kategooriliselt, käed minu taskust lahti! (L. Johanson, stp: Ärge sorige koolide pliitide kallal. Need on ka riigi puud ja metsad, mis Teie tasku läinud, pidage seda meeles. Aga kui kool saab 10.000-lise pliidi, siis on suur kisa.)

Meie riik on siia maani suuri nõudmisi esitanud meie omavalitsustele. Pikemat aega seisavad kõneall need hariduseministeeriumi määrused, mille järgi nõutakse meie omavalitsustelt, et nad peavad teatud liiki koolidele teatud suuruses hooned püstitama. Nende kohta on arhitektid, asjatundvad inimesed, kalkuleerides seda õhumahtu, öelnud, et see on liialdatud meie oludes, eriti maal. Viimasel ajal on küll lugupeetud praegune hariduseelu juht selle küsimuse kaalumisele võtnud, ja meie tahame lootat, et lähemal ajal määrused maksma pannakse, et liigsed kulud ära jääksid. Koolimajade püstitamisel nõutakse, et need oleksid suuremad, kui meie oludes vajalik. (L. Johanson'i, stp vahelhüüe.) Teie tingimused on liialdatud, ja ma arvan, et Teie kui endine hariduseminister peaksite selles teadlik olema. (L. Johanson'i, stp vahelhüüe.) Meie arvamised lähevad siin lahku. (K. Päts, põl: Ma kõnelen sellest pärast.) Lugupeetud rkl. härra Päts aitab mind ja kõneleb sellest pärast ka.

Edasi ootame pikemat aega õpetajate teenistuseseadust. Meie kooliõpetajate registreerimise ja ametisse määramise asjus ei ole mingit seadust. Haridusemi-

nisteerium ei saa nii kergesti kõlbmatu- test kooliõpetajatest lahti. Ka Teie, härra Johanson, kui endine hariduseminister, peaksite teadma, et ainult kohtu korras ja kohtu kaudu võib niisugustest õpetajatest lahti saada. Meie ootame pikemat aega hariduseministeeriumilt vastavat seadust kooliõpetajate jaoks, nagu see juba riigiteenijate kohta vastu võetud. (Vahelhüüe pahemalt poolt.) Keegi ametnikkude ja õpetajate kaitse vastu ei saa kõnelda. Igalpool peavad aga normeerimised olema, et meil tegelikus elus vääratusi ei tuleks. (M. Juhkam, tõer: Ja see palgamaade asi tuleb ka ikka korraldada.) Ma käsitlesin seda üldiselt, kui ma nende asutuste puhul kõnelesin. Lugupeetud rkl. Juhkam juhtis tähelepanu tõesti ühele valusale küsimusele, see on meie koolimajade küsimusele, mis pikemat aega päevakorras seisis, kuid kuidagi edasi ei ole nihkunud. (H. Martinson'i, stp vahelhüüe.) Ka selle küsimuse üle on kõneldud ja see on olnud kõigepealt algkoolide seadusest. Algkoolide seaduses on ette nähtud normid, ja paratamata tuleb kõne alla vähemalt selles osas algkoolide seaduse muutmine.

Suure tähtsusega on põllutöökoolid. Need on pikemat aega valulapsed olnud, ja meil ei ole vastavaid hästi ettevalmistatud õpetajaid. Viimasel ajal on põllutöökoolide olukord paremaks muutunud ja nendega rahulolemine kasvab. Ühele asjaolule ei saa jätta tähelepanu juhtimata, nimelt, et meie põllutöökoolid sagedasti — mitte kõik, aga terve rea kohta neist koolidest on see maksev —, et need eeskätt oma ümbrusele ei püüa kasvatavalt mõjuda ja endile õpilasi ei hangi ümbrusest. Mina olen kuulnud, et üksikute aastatel on valdadest, mis lähikorras, õpilaste arv neis koolides olnud väike. Paratamata peab tõstma põllutöökoolide kasvatusliku mõju vajadust ning kokku- puutumise võimaluse loomist ümbruskonna põlluharijatega. Õige põllutöökool peaks tuttav olema kohaliku põllumajandusliku olukorraga, seda arvestama ja edendavalt kaasa mõjuma.

Härra Majanduseminister eelarve- kõnes puudutas meie omavalitsuste küsimusi, välja minnes puhtfinants-politilisest seisukohast, nõudes, et finants-politilisest seisukohast teatav kindel ühtlus ja järjekindlus valitseks. Omavalitsuste küsimuste lahendamisel ja nende korraldamisel on eeltingimuseks meie omavalitsuste põhijoonte andmine, omavalitsuste korraldamise seadus.

Linnade kohta on maksvad seadused ja need on võrdlemisi korralikud, ei ole halvad, aga meie omavalitsuste juures on siiski meie seaduseandluse tagajärjel tek-

kinud augud ja ebakokkukõlad. Võtame näiteks talurahvaseaduse kaotamise. See viis terve rea ülesandeid meie maaomavalitsustelt või jättis need poolikuks. Näiteks terve rida korraldusi politsei alal, kus teatud õigused vallavalitsustelt ära läksid, nagu maksude sissenõudmine, mis politseile pandi, ja terve rida sarnaseid asju. Ühelt poolt on osa omavalitsuste õigusi võetud ja teiselt poolt uusi kohustusi neile pandud. Omavalitsuse, kui kohapealse üksuse, ja riigivõimu esindaja võimuvahekord ja nende õiguslikud alused on sageli segi paisatud. Tingimata on siin tarvis, et meie kohapealsed omavalitsused saaksid oma põhikorraldused, omavalitsuste põhiseaduse. Igatahes kohapealsed omavalitsused, kui rahvale lähemal seisvad, suudavad ja võivad siin enam teha — rahva järelevalve on seal suurem ja sunnib kokku hoidma — ja seepärast, kui tuleb omavalitsustele põhiseaduse andmine, siis võidakse ka palju ülesandeid, mis praegu riigivõimu käes, omavalitsustele anda. Mõned võimuülesanded, mis praegu omavalitsuste käes, võivad riigile minna. See oleneb muidugi sellest, kuidas tahame põhijooni tõmmata. Aga kindel on, et omavalitsus, kui kohapealne rahvale korraldaja, suudaks meil mõnegi kokkuvõtte võimaldada, kui vastav põhiprintsiip kindlustatud oleks. (K. Päts, põl: Mispärast siis valitsus ei suuda?) Ma ei eita, et valitsusevõim neid küsimusi ei suudaks lahendada, aga eeldan siiski, et kohapealne esindusekogu, volikogu, kes võrdlemisi odav ja väga painduv, teostab seda paremini. (J. Teemant, põl: Parlament ta olla ei tohi.) Ta ei ole parlament, on volikogu, õiendab kohalikke asju; kui temale kätte antakse, mis tema ülesanded, mis tema tegema peab, siis ta võib seda paremini teha, sest tunneb kohalikke olusid, ja saavutame selles suhtes suurema kokkuvõtte. Ma ütlen, kui tahame üldises maksusüsteemis kindlaid põhijooni rajada, siis peame eeskätt nõudma, et omavalitsuste küsimuses oleks kindel joon. Kui Riigikogus on enamus omavalitsuse kui algüksuse vastu, siis mina selle enamuse hulka ei kuulu, aga kui tahame omavalitsuse püsida lasta, temale eluõigust anda ja teda korraldada, siis tuleb seda teha, aga mitte lasta kõlkuda seisukorras, kas olla või mitte olla.

Lõpuks tahaksin tähendada, et ühelt poolt on kõnelejad näidanud, et meie eelarves aina kasvavad ebaproduktiivsed kulud, eelarve olevat koostatud seadusevastaselt, nagu tähendas siin üks lugupeetud Riigikogu liige, ei olevat Riigikogu poolt vastuvõetud seaduste kohaselt nende kavade teostamiseks raha ette näh-

tud. Minu arvates seisame meie eelolevatel aastatel veel suuremate raskuste ees. Ma olen püüdnud ligikaudu kalkultatsiooni teha, ja paistab, et iga aastaga meil brooneritud kulud kasvavad: riigiteenijate palgad, pensionid ja hoolekandesummad, mis Hoolekande seadus paratamata peale paneb, ja kui veel välisvõlad kokku võtame, siis võibolla seisame tuleval aastal aja ees, kus Majanduseminister ei ole muud kui arveametnik, kes peab kokku võtma, kuipalju on meil kohustusi, mis oleme seadustega enestele pannud, mida peame eelarvesse võtma ja teiselt poolt, palju senised tulud meile sisse toovad. Ei ole praegune olukord normaalne, ja meie ei tohi seda teed edasi käia, et määrame aastateks ette ikka suurenevad kulud sellele mõtlemata, kas meie majanduseelu selle aja jooksul vastavalt areneb. Minu arvates ei ole meil lähematel aastatel seda näha, ja siin on Majanduseministril õigus, kui ta ütles eelarve-kõnes, et meie ei tohi seda teed enam käia. Meie peame oma seaduseandluse nii reguleerima, et eeskätt Vabariigi Valitsusel, olgu ta misugune tahes, paremalt või pahemalt tiivalt, peab õigus olema öelda, kas meie suudame neid kulusid välja anda, aga mitte nii, et meil tulla ke seadustega, ja igaüks teeb ettepanekuid, suurendada kulusid. (L. Johanson, stp: Öelge seda härra Loosalule, tema esitas seaduseelnõu endistele mõisnikkudele tasu kõrgendamiseks.) Meie rühmast pole ühtki seadust esitatud, mis oleks iseäralikke kulusid toonud. Need seaduseelnõud on esitatud meie asundustalude krepoteerimise lihtsustamiseks. Minu arvates toovad need kulud kokkuvõtte, aga mitte kulude suurendamist. Vaadake, kui sellelt seisukohalt välja läheme, siis peab ütleva, et Majanduseministril on tõesti käesoleva aasta eelarvega tõsist peamurdmist ja olulisi raskusi olnud. Ma ei ole kuulnud ka eelarve arvustustest, et arvustajadki oleksid võinud välja jätta mõne summa eelarvest. Arvustajad ütlevad, et palkade krediit tõusnud. Aga, mu härrad, meie oleme palkade seadused vastu võtnud, meie oleme koosseisud määranud, ja ka endise valitsuse ajal, härra Oinas oli siis Majanduseminister, olid need koosseisud. (A. Oinas, stp: Valitsus kujundab koosseisud.) Aga need koosseisud püsivad. (L. Johanson, stp: Koosseisud on valitsuse käes.) Ma ei ütle, et siin teha midagi ei ole, meie näeme nii mitmelgi alal... (O. Gustavson, stp: Just ametnikkude küsimuse korraldamisel on valitsusel täielikult vabad käed.) Ja ma usun, et ta neid vabu käsi, kui ta selles suunas teotsema hakkab, ka tarvitab. Meie kuuleme, et üksikute vallandatud

ametnikkude puhul on eriliselt kõrget tooni tarvitatud, on räägitud sellest ja teisest, aga igatahes on kindel, et Majanduseministeeriumi alal kokkuhoidu saavutatud, vähemalt ei ole kulud sel alal tõusnud. Ma arvan, et valitsus seda teed peab ja saab edasi käima, et ta kulude kokkuvõtmamisele asub. Aga ega see ühepäeva töö ei ole, ega selle tagajärgi meie niipea ei näe. Aga üks põhimõte peaks meil olema, kui läheme eelarve arutamisele komisjoni, et meie kõik katsume veel kord pliats käes tulla valitsusele appi ja maha tõmmata kõik, mis liigne.

Koosolekut hakkab juhutama teine abiesimees **R. Penno**.

T h. P o o l (töer): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Meie põllumajanduse praegune raske olukord on sagedasti ajakirjanduses, eriti viimasel ajal kõneaineks ja vaidluseesemeks olnud. Harilikult on meie põllumajanduse kriisi küsimust seotud teraviljaküsimusega, teravilja madalate hindadega, ja viimaste korraldamise kaudu katsutud ka kriisi kõrvaldamiseks teid leida. Ka eelmisel Riigikogu istungil oli härra Tupits kõnelejad, kes puudutas seda küsimust selles mõttes. Hiljem, oma kõne lõpul, tegi ta küll teatavaid reservatsioone ja märkis, et põllumeeste kogud ei püsi kategooriliselt teraviljatollide juures, vaid nad nõuavad, et teraviljaküsimus üldse arutamisele võetaks. Seega on teataval määral pehmenenud seniseid seisukohti, ja võibolla see loob võimalusi, et ka siin ühistele seisukohtadele jõuame, kui see küsimus täies ulatuses algatatakse. Kuna see küsimus kahtlemata väga tähtis, sest et põllumajandusest meie rahva enamus tulu ja ka riigi eelarve teostamine suurel määral oleneb, siis mõtlesin ka mina selle küsimuse juures peatuda. Ma tahtsin oma kõne piirata kahe küsimusega. Esiteks teraviljakasvatamise küsimuse käsitlemisega, kuivõrt suurt osa etendab teraviljakasvatamine meie põllumajanduses; teiseks põllumajanduslikkude raskuste ja põllumajanduse kriisi ja nende põhjuste juures lähemalt peatuda.

Nagu tähendasin, on meil sagedasti teraviljakasvatamine põllumajanduse kriisi tulipunktiks tehtud ja tõendatud, et teraviljakasvatusest ja teraviljakasvatamise seisukorra korraldamisest õieti meie põllumajanduse seisukord suurel määral oleneb. Kahjuks valitseb seni meil teatav selgusetus selles mõttes, mis teraviljaküsimuse korraldamisega tahetakse kätte saada. Siin võib küsimust kahest seisukohast arutada: esiteks, meie riigi sisse- ja väljaveo balansseerimise seisukohast, sisse- ja väljaveo tasakaalustamise mõttes; teiseks, puht-eramajanduslikust, põl-

lumehe tulude kindlustamise seisukohast. Need kaks seisukohta ei tarvitse teineteist katta. Ei tarvitse nende küsimuste lahendamine minna rööbiti.

Ma toon selleks otsekohe põhjendusi. Kui meie läheme välja riigi sisse- ja väljaveo tarvidusest, siis on meie peapüüdeks, et meie katame oma teraviljaga maa sisemise tarviduse ja et meie oma teraviljatoodangut suudame niivõrt tõsta, et enam sisse vedada ei tarvitse. Missugusesse seisukorda jõuame eramajanduslikult säärasel juhul? Meie teame, et meie teraviljatoodang õige suurel määral kõigub. Kui vaadata statistilisi andmeid, siis näeme, et aastane tootmine kõigub 35% võrra. Nii on 1925. aastal tootmine 208.000 tonni söögivilja, 1926. aastal 140.000 tonni. (M. L a a r m a n, põl: Umbkaudselt muidugi?) Kuidas umbkaudselt?! See on statistika, nii täpne, kui ta üldse saakide arvestusel aluseks saab olla. Kui Teie statistikat ei arvesta, siis ei saa mingisuguseid kalkulatsioone teha.

Kui meie leivaviljatoodangut tõstame sedavõrt, et suudame katta oma toiduviljatarviduse, siis on selge, et tulevad ühel juhul puudujäägid ja teisel juhul ülejäägid. On ka selge, et rukkijääke vaevalt väljaspool realiseerida suudame. Sel puhul, kui ülejääk tuleb, ei rahulda meid üksi siseturu nõudmine, ja hind läheb suurema saagi mõjul tagurpidi. Turu realiseerimise võimalused, riigi seisukohad ja põllumehe seisukohad ei tarvitse ühte langeda.

Teine näide eelpooltoodud väitele on see, kui meie katsume leivaviljatoodangut tollide kaudu tõsta, siis madalad tollid sellel alal kindlasti ei mõju. Tollide kaitset ei kasutata hindade kõrgendamisel täielikult, vaid ainult teatava protsendi võrra. Järelikult peame leivaviljale kõrge tolli panema, et kaitset täielikult läbi viia. Kuid säärasel korral, kui tollide tõttu hinnad kerkivad, võidakse tarvitajate poolt viljatarvitamise piiramisega tulla. Kuid rahvamajapidamise seisukohalt ei ole soovitatav, et viljatarvitamine väheneb. Nii on ka siin teatavad lahkuminekud sisseveo piiramise ja teiste asjaolude vahel.

Seejärel tuleb teraviljaküsimuse korraldamisel kindel siht ülesse seada, kas tahame seda teha sisseveo piiramiseks või puht-eramajanduslikust seisukohast. On väga küsitav ka, kas suudame tollidega rukkisissevedu piirata. Meil on säärase näide olemas nisu alt. Nisu on võrdlemise kõrge toll — 150 senti puudalt. Mis on tagajärg? Meie näeme, et nisu sissevedu on täiesti konstantseks kujunenud. (A. Tupits, põl: Kasvatamine on üle 100% suurenenud.) Nisu tollid viidi puhtfiskaalselt seisukohalt läbi, aga sisseveole ei ole nad mõju aval-

danud, sissevedu on kujunenud 23—25.000 tonni aastas. (J. Teemant, põl: Topelt kasvatatakse niipalju, kui enne.) Seda ei ole veel tõestatud. Suurveskite müügil nisu ei figureeri rohkem kui varem. Mina seletan ka kohe, miks meil küsitav on, kas just tollide tõusuga teravilja sissevedu piirata suudame.

Kui jälgime seda, kuivõrt meil rukis ja nisu üldse müügiobjektina taludes figureerib, siis näeme, et seda on võrdlemisi väiksed kvantumid. Härra Tupits tõi andmed, et iga talu müüb vilja. See on õige, aga ta jättis kahjuks nimetamata, kuisuured kvantumid. Meil on 20- kuni 30-hektaarilise talu rukkimüük keskmiselt 2 kuni 10 puuda aastas. (J. Teemant, põl: Teie unustate, et nisumaad on vähe.) 36-hektaarilistes taludes on müük 26 puuda ümber. Suurtaludel 45 puuda talundi kohta. Need on raamatupidamise talituse andmed. (J. Soots, põl: See on praegu nõndaviisi.) Viljakvatumid, mida turul saadakse müüa, on väiksed. Ei saada suurt kvantumit teravilja ühelt talult anda. Suurveskite huvides ei ole aga sugugi väikeste kvantumite kaupa vilja kokku võtta, sest väikeste hulkade kokkuvõtmise kulud lähevad sedavõrt suureks, et palju kasulikum on maksta tolli ja väljast sisse vedada. Ka krediiti antakse väljastpoolt.

Mõne aasta eest oli minul juhused, kui tollideküsimus veel päevakorral ei olnud, ühe suurveski esindajaga kõnelda meie kodumaa teraviljakasvatuse ja selle standardeerimise võimaluse üle. See esindaja tähendas, et kodumaa teravilja kokkuvõtte kulud lähevad suureks; teiseks on saaduste omadused liiga mitmekesised, mis tingitud maapõhjast, väetisest j. n. e. Kui viljast leiba küpsetada tahetakse, siis ei saa ükski küpsetaja kalkulatsiooni teha, ja seda arvestatakse väga.

Kui meie rukkile paneme tollid, siis ei kindlusta meie seega, et sisemaa rukis turgu leiab, sest import on hõlpsam... (J. Soots, põl: Sisseostmine annab ennast korraldada majanduseühisuste kaudu. — K. Tonkman, põl: Suurveskid on huvitatud sellest, et vilja saab väljast tuua.) Suurveskitel ei ole üldiselt erilist huvi ei tolli poolt ega vastu. (K. Tonkman, põl: Tähendab, suurveskid on huvitatud sellest, et väljast saada vilja. Siis, tähendab, Teie kõnelete suurveskite huvides.) Härra Tonkman, mina arvan, et niisuguste võtetega meie kaugele ei saa. (Vahelhüüded.)

Juhataja: Palun rahu, sõna on praegu rkl. Poolil.

Th. Pool (töer): Suurveskitel on kasulikum vilja väljast tuua, kui kodumaalt

osta. (K. Tonkman, põl: Teie kõnelete ju suurveskite huvides.)

Juhataja: Palun kõnelejat mitte segada.

Th. Pool (töer): Mina konstateerin fakti, kas see soovitatav on või mitte. Mina arvan, kui teie määrate tolli, siis põllumees jääb rukkilõikusega istuma ja ta ei saa seda veskile müüa. (A. Tupits, põl: See on see kõige vildakum arvamine, mis olla võib.) Mina võin öelda, et veskid on praegusel momendil huvitatud sellest, et toll peale pannakse, sest nemad on rukkiga võrdlemisi hästi varustatud. Neil on elevaatorid otsani vilja täis, ja kui toll peale pannakse ning hinda tõsta saab, siis nemad muidugi seega teenivad.

Ma katsusin väita, et kui korraldada tollidega teravilja sissevedu, et siis seega ei ole veel põllumeestele suurt abi antud, vaid kui tahame põllumeeste huvides teraviljaasja korraldada, siis peaksime selle lähtekohaks võtma ja neist seisukohtadest seda küsimust kaaluma. Muidu võib niisugune seisukord ilmsiks saada, et need kaks seisukohta vastamisi satuvad.

Minul lootust ei ole, et meie rukki importi suuremas ulatuses tollidega saaksime piirata. Aga see ei tähenda veel seda, et meie eramajanduse, põllumehe seisukohalt seda küsimust ühel või teisel viisil lahendada ei saaks.

Mille vastu tahaksin vaielda, on see ulatus, mis teraviljale meie põllumajanduses üldse antakse. (K. Tonkman, põl: Aga kuidas Teie siis importi korraldate?) Sellest ma räägin hiljem, ärge ette tõtake. Meil on harilikuks saanud, et teravilja madalaid hindu tehakse põllumajanduse kriisi põhjuseks... (M. Laarmann, põl: Üheks põhjuseks.) Kui Teie üheks ütlete, siis saame juba lähemale. (M. Laarmann, põl: Teie ei taha tulla.) Tulen küll. (M. Laarmann, põl: Ühe sammu tulete lähemale, aga kaks tagasi.) Ei lähe, kui Teie natuke lähemale tulete. Siin härra Tupits tegi juba ühe sammu lähemale, ja ma tulen ka teise sammu, kui nii edasi sammume, siis on meil võimalik ühine tee leida, aga Teie ei kannata. See on juba üks samm, kui märgite seda, et teraviljahinnad ei ole üldiseks, vaid üheks põhjuseks. Aga siin tuleb ikkagi seda märkida, kui suur põhjus see on. (M. Laarmann, põl: Üks tähtis põhjus.) Üks tähtis põhjus — see on jällegi samm lähemale. Kui meie samm-sammult edasi läheme, siis võibolla saame lõpuks kokku. Minu arvamise järgi siiski on meie teraviljaküsimus vähemalt kirjanduses üle hinnatud. Härra Tupits oma kõne lõpus võttis küll palju oma väidetest tagasi, aga terve enamiku oma kõnest pühendas tera-

viljale. Härra Tupits ei märkinud arvu, kuisuur osa teraviljast langeb talu majapidamisele. Ma tahan tema kõnet selles mõttes täiendada.

Meil on kolmest aastast raamatupidamise talituse andmed teraviljamüügi ja talu rahaliste sissetulekute kohta. Nende järgi kujuneb asi nii, et kogu teravili moodustab 5,61% talundite rahalistest sissetulekutest, veised 54% ja sead 14%. Kui rukki juurde lähme, siis moodustab see 2—3% talude rahalistest sissetulekutest. (A. Tupits, põl: Kas seal veiste hulgas ei ole ka osa teravilja?) Siin on see, mille talundid rahastanud. (J. Teemant, põl: Aga mis ta ära söi? Lehmale andis ta ka. See on isegune statistika.) Teie võibolla tahate öelda, et ebasoodsatel tingimustel ei ole otstarbekohane olnud teravilja müüa. Selle kohta peab ütlema, et nende aastate hulgas on ühed, kus teraviljasaak oli napp, ja teised, kus saak rahuldav, kuid hinnad olid soodsad. 1927. a. oli rukkisaak võrdlemisi korralik, nimelt 204 tuhat tonni, s. o. keskmisest rohkem, samuti püsisid hinnad tähendatud aastal korralikkudena: keskmine hind oli 3 kr. puud. Järelikult rukkiahinnad olid tootmise kuludest kõrgemad, seepärast ei olnud mõtet seda loomadele sööta. Neil aastatel, kui saak ja hinnad olid korralikud, võisid põllumehed teravilja müüa. Meil siiski müüdi teravilja vähe, 20—30 ha talundi kohta 7 kr. eest, täistalundi kohta — 79 kr. ja suurtalundi kohta 145 kr. eest. (K. Tonkmann, põl: Talu raamatupidamise talituse liikmed on edenenud põllumehed ja nad on rohkem karja peale üle läinud.) Ma soovitan lugeda põllumajanduse peavalitsuse aastaraamatut nr. 2. Seal on andmeid niihästi viljakasvatajate kui ka karjakasvatajate kohta. Kui mina võtan oma väiteile teatud arvud aluseks, siis te neid ei tunnusta, aga kui härra Tupits neidsamu toob, siis olete nendega nõus ja põhjendate nendega. Meie ei saa andmeid nii tõlgitseda, et need härra Tupitsa väidete põhjendamiseks on kõlblikud, aga teiste mitte. Minu arvates ei saa subjektiivne tundmine riigiasjade, seaduseandluse ja riigivõimu sammudele sihi andmisel paika pidada, vaid objektiivsed andmed peavad säärase küsimuste selgitamisel aluseks olema. Võibolla ei meeldi ehk need, aga ega neid seepärast ei saa olematuks teha. (Vahelhüüe: Aga see tõlgitsemine?) Palun siia tulla ja siis teisiti tõlgitseda.

Eelmiste arvude võrdluseks toon andmed 1926./27. aastast, mil rukist keskmiselt iga talundi kohta müüdnud 36 krooni eest. Sellesama kolme aasta kestel on talundites ühest lehmast saadud 140 krooni, nii et rahaline sissetulek ühest ainsast

lehmast on kolm korda suurem, kui rahaline sissetulek teraviljast üldse. (K. Tonkmann, põl: Mida Teie tahate öelda nende andmetega?) Seda tahan öelda, et meie põllumajanduses on mindud teraviljakasvatamiselt karjapidamisele. On ainult üksikud piiratud raioonid, kus teravilja müügiks kasvatatakse.

See on üks andmestik, mis meil teraviljakasvatamise ulatuse kohta on. Kui nüüd võtame tollikaitse, (M. Martinsson, põl: Härra Pool, aga mitu protsenti põllust on meil teravilja all, mitu heinamaa all?) siis näeme, et rukkitoll ainult ½% talu rahalistest tuludest moodustaks, ja see meie põllumajandust igatahes ei päästa.

Siin vaieldi vastu neile andmetele. Kui ma raamatupidamise talituse andmestikku kasutasin, siis öeldi, et see ei ole kohane selle küsimuse lahendamiseks. Võtan nüüd teise allika, mis meil käepärast, et seda osa, mida teravili meil etendab, selgitada. Juba 1927. aastal avaldas riigi statistika keskbüroo maikuu numbris andmed viljakasvatuse valdkondade kohta. See oli sel puhul käsitletud, kus teraviljaküsimus teravalt päevakorral veel ei olnud. Seal on muu hulgas arvestatud, kuipalju saadud toiduvilja hektarilt üksikute kihelkondade järgi, ja ühtlasi arvutatud, kas see toodang annab ülejääki või puudujääki maaelanikkude kohta. Selle tulemus on kaunis huvitav. See näitab, et meil on üksikuid kohti, kus teraviljakasvatus seevõrt suur, et annab ülejääki. Need on Puhja, Ranno, Nõo ja Kambja kihelkonnad, üldse Lõuna-Tartumaa, kus teraviljakasvatus domineerib. Maaelaniku tarviduse normiks on võetud 12 puuda hinge peale. Edasi on Järvamaa raiooniks, kus ülejääk. Saaremaal ja Läänemaal kasvatatakse teravilja protsentuaalselt väga palju, aga ainult lõunapoolsel Läänemaal, peamiselt Vigalas, annab teravili ülejääki, mujal püsib teravili tarviduse piirides, ja mõnes kohas ei anna teraviljakasvatamine teravilja normi oma tarviduseks. (A. Tupits, põl: Nii et suur osa meie talupidajaist ei ole sugugi huvitatud teraviljakasvatamisest.) Ega oma tarviduse hind ei lange kokku turuhinnaga. (A. Tupitsa, põl vahelhüüe.) Mis kasu on põllumehel, kui ta oma söögiks ja majapidamiseks tarvitab teatud kvantumi, kas see maksab 300 või 200 senti. (K. Tonkmann, põl: Aga raamatupidamises ma ometi näen, kuipalju see maksab, kuidas ma seda odavamini müün.) Mis kasu tal on, kui ta ise produtserib ja selle ka ise ära tarvitab... (A. Tupits, põl: Kuidas nii, kus on teooria? Ma lähen parem metsatööle...) Ma arvan, põllumees on huvitatud asjast

siis, kui ta saadusi müüma läheb... (V a h e l h ü ü d e d paremalt poolt.)

J u h a t a j a: (Koputab haamriga.) Lugupeetud Riigikogu liikmed! Juhin tähelepanu sellele, et meie edasi ei saa, kui igäiks omavoliliselt sõna võtab.

Th. P o o l (töer): Teiseks on omahind kõrgem kui ostes, sest kui te lähete müüma, peate maksma turustamise kulud, kui te aga lähete ostma, siis maksate turul figureeriva hinna pluss veo- ja omakulu. (A. T u p i t s, põl: Selle teooria järgi võiks meil hakata riisi kasvatama. — K. T o n k m a n, põl: Teie olete agronoom, kuidas soovitate rukkile külida superfosfaati, kui superfosfaadi puud maksab 180 senti. Odavam on vilja osta ja süüa, kui kasvatada.)

J u h a t a j a: Rkl. Tonkman, ma pean Teid lõppude-lõpuks korrale kutsuma. (K. T o n k m a n, põl: Ei saa küsimust selgeks.)

Th. P o o l (töer): Kui näiteks rukki-puud maksab 250 senti, siis saab põllumees, kui ta seda müüma läheb, 220 senti, sest turustamise kulud ja vedu raudteejaama läheb maksma 20—30 senti. Kui teie sama hinna juures ostma lähete, tuleb teil maksta 250 senti puud pluss veokulu. Nii et kui meie ei saa üht saadust turustada, siis ei tähenda see veel, et meie seda oma tarvituseks ei või kasvatada. Meil on kõneldud teraviljast palju, aga seda ei ole selgeks tehtud, mis on otstarbekohasem, kuidas rukkile vaadata: kas see on meil üheks müügiobjektiks või tootmisvahendiks. Üksikud valdkonnad tarvitavad rukist müügiesemeks, teised aga oma tarvituseks. Tõuseb küsimus: kas on rukist kasulik kasvatada müügiobjektiks, või jälle Saksamaalt saadavat odavat vilja tarvitada loomasaaduste tootmiseks, sest Saksamaa maksab oma viljale juurde. (V a h e l h ü ü d e d põllumeeste rühmast.) Talupidaja oma tarvitamise juures tasub rukki tootmine enese ka madalama hinna korral. (A. T u p i t s, põl: Kuidas see võib end tasuda?) Paljude talundiharude suhtes maksab see põhimõte, et kui neid majapidamiseharusid üksikult lahus võtame, siis ei tasu nad endid; kui aga võtame neid kui majapidamise üksuse osi, mis teiste täienduseks kuuluvad, siis tasuvad need. Võtame näiteks seakasvatuse. Kui seakasvatust üksikult hinnata, arvestada inimeste tööpäevi, palku ja muid kulusid, siis ei tasu seakasvatuse end sageli. Kui võtame aga seakasvatuse kui majapidamise kõrvalharu, mis tarvitab kartulite ülejäägi, viljajäänused j.n.e., siis tasub seakasvatuse.

enese. Teraviljaga on samasugune lugu. Ameerikas, kus viljakasvatamisele täielikult üle mindud, see peatootmisharu moodustab, peavad tulud kulud katma. Et aga meie kasutame seda kui kõrvalharu, siis võib see meie olude juures tasuvaks osutada ka vähem soodsamail tingimusi. Sellepärast, et kui meie karjapidamise rajame, ja kui meie rukist ei kasvata, siis peame teatava hulga tööjõudu pidama selleks. Teatud momentidel ei ole neil midagi teha. Kui kasvatame aga näiteks ka rukist, siis see meile erilisi kulusid majapidamise seisukohast ei tee, sest et see lisatööjõude ei nõua. (A. T u p i t s, põl: Kuidas nii!? Ja seda räägib agronoom!) Seda ei räägi mina üksi, vaid räägivad kõik põllumajanduseteadlased. (K. T o n k m a n, põl: Kes „Piistaoja“ kesapõllud ära harib?)

J u h a t a j a: Riigikogu liikmed, ma palun rahu!

Th. P o o l (töer): Meie näeme, et põllumeestega on põllumajanduslikkude küsimuste üle raske rääkida. (A. T u p i t s, põl: Sellepärast, et Teie sellest asjast aru ei saa.) Sellepärast, et teile need algmõisted ja aksioomid on vähe tuttavad. Terve küsimus seisabki selles, see rukki tasuvus oleneb sellest, kas meil on rukis peatootmisharuna või kõrvalharuna. (J. S o o t s, põl: Aga Eesti rahvas peaks toitma ennast Eesti leivaga, sest Saksa leib kasvatatakse ainult kadakaid. — O. G u s t a v s o n, stp: Härra Soots, aga kuidas Eesti suhkur maitseks?)

J u h a t a j a: Riigikogu liikmed, ma palun kahekõnesid mitte pidada.

Th. P o o l (töer): See küsimus tahab tõsiselt kaaluda, ja ma konstateerin, et meil ei ole seda küsimust täies ulatuses selgitatud ega pole kindlaks tehtud, kas meil kasulik eramajapidamise seisukohalt suuremas ulatuses rukkikasvatust forsseerida, või piirduda, võttes seda kõrvalise osana ja täiendada põllumajandust teisel alal, mis meil niikuinii mõõduandvaks on olnud.

Ma toon nüüd teatud andmed, mis selle kasuks kõnelevad, et meie oludes nii üldise tööviljakuse kui ka toodangu seisukohast teraviljakasvatuse kõige soovitamam ei ole. Ma toon võrdlevad andmed ühe tööpäeva toodangu kohta meie maal ja teistel maadel, kus tingimused soodsamad. Võrdlevad andmed on Lõuna-Rootsist ja Ameerikast. Eesti oludes tuleb ühele tööpäevale 2½ puuda talivilja, Rootsis 8 puuda ja Põhja-Ameerikas teravilja raionis 21 puuda. See on tingitud sellest, et meie tingimused kliima suhtes halvemad. (A.

Tupits, põl: Kas Soomes, Rootsis ja Norras on paremad tingimused?) Ei ole. (K. Tonkman, põl: Aga miks nad siis kaitsevad ja kasvatavad?) Ameerikas suudetakse odavamalt toota rukist ja nisu kui meil, 8—10 korda, kuigi põllutöölis-tele päevas üle 10 kr. makstakse, meil 2,50 kr.

Heina produtseeritakse sellevastu Lõuna-Rootsis 45, Ameerikas 83, Eestis 34 puuda ühe tööpäeva kohta, loomatoidujuurikaid Lõuna-Rootsis 48, Ameerikas 71, Eestis 32, kartuleid Lõuna-Rootsis 18, Ameerikas 27, Eestis 19 puuda.

Meie näeme loomasööda kultuuride alal, kuigi meie võrreldes teiste maadega oleme tehnikas taga, sel alal suudame siiski paremini võistelda, kui teravilja alal. (K. Tonkman, põl: Ei, härra Vilms on selles eriteadlane, ärge sellest rääkige! — M. Martinson, põl: Kas see on inimese tööjõu hinnaga võrreldes?) Seepärast peab kaalumisele võtma, kas on soovitatav teravilja rohkem forsseerida. Teraviljakasvatamisega tahetakse siseturgu katta ja seda tähtsaks objektiks tõsta. Puudujääk on 30%. Kui tahame puudujäägi katta, peame 30% külvipinda suurendama. (Vahelhüüded paremalt poolt.) Kuidas teie tahate siis 30% tõsta? (J. Soots, põl: Miks meie ei saa, kui rukist sisse ei veeta.) Mina räägin kui agronoom, et ei ole kerge tõsta 30%. Härra Soots, mina võin tõsta, Teie võite tõsta, aga üldine põllumajandus ei tõsta 30% mõne aastaga. (A. Tupits, põl: Soome on viimase kümne aasta jooksul tõstnud.)

Mina tahtsin kindlaks teha olevate andmete juures, et teraviljakasvatus praegusel momendil suures ulatuses põllumajanduses ei edenda seda ülesannet, mis sellelt mõnel pool loodetakse, ning peaksiime kaaluma, kas on otstarbekohane teraviljakasvatust esiplaanile nihutada. Mina ei taha aga seega veel väita, et teraviljakasvatust üldse eitama peab. (Vahelhüüded paremalt poolt.) Minu arusaamise järgi ei saa teie valuuta väljaveolu kuidagi hoida, ei saa teravilja tollidega mõjutada, et see välja ei läheks. Minu arvates vajab aga rukis ja teravili siiski samuti korraldamist, nagu iga teine majanduseharu, kuid minu arvates ei maksa seda rohkem forsseerida, vaid peaksiime piirduma oleva toodanguga ning katsuma tingimusi luua, et põllumees paremat hinda saaks. Minu arvates ei saa seda teha tollidega, vaid peab teisi võimalusi leitama. (A. Tupits, põl: Võtame teised abinõud tarvitusele, kui tollidega ei saa.) Ma tahan just neid teisi võimalusi siin näidata.

Selle küsimusega on mitmed asjasthuvitatud isikud tegemist teinud, ka neile

näib, et tollikaitsega meie vististi kaugele ei saa, sest see ei kindlusta põllumehe vilja minekut. Küll võiks tõsiselt kaalumisele tulla nende arvates, kellega selles küsimuses kõnelenud olen, see mõte, et oleks otstarbekohane, kui meil vilja suhtes monopol sisse seatakse. Et meil fikseeritaks teatud kindel hind. Riiklik monopol näib neist moodustest, mis tarvitusele võetud, kõige tagajärjekam olema. Riik võtab siis viljakorralduse oma kätte. Teatud sügisekuudel võetakse vili kokku, fikseeritakse kindel hind, pärast ostetakse väljast välisturu hinnaga, aga lastakse siseturule alati kindla hinnaga. Sest vastasel korral, kui liikuva tolliskaala teeme, siis on spekulatsiooni võimalused väga suured, ja meie ei saa kaotada säärast nähtust, et ühelt poolt müüakse vili ära kalli hinnaga ja ostetakse odavat vilja tagasi. See kontroll on niivõrt raske, et seda teostada ei saa. Teiseks ta läheb kalliks. Viljamonopoliga oleks võimalik teravilja hinda fikseerida. Meie ei saa monopoli korral määrata küll maksimaalhinda, aga võiksime võtta keskmise, sest produktiooni kulud võiksime arvestada keskmise toodanguga. On kaalutud võimalust, et mitte elamistarvete hindu tõsta, oleks võimalik anda kompensatsioone ka tarvitajale. (K. Tonkman, põl: Aga kui suurt ametlikku aparati selleks tarvis läheb?) Mitte mingisugust. Kompensatsioonidena võiks tarvitada neid summasid, mida teravilja monopolist saadakse, laiemalt tarvitata- vate ainete sisseveotollide, näiteks suhkrutolli alandamiseks. Ma arvan, et üldised tarvitajaskonna elamiskulud siis ei tõuseks, samuti maksukoormatus ja elutarvete nivoo, kuigi see leivahinna mõjul ehk natuke tõuseb ja seega põllumehele ta toodangu kulu tasumise võimaldab. Minu arvates peaks järelikult esiteks selgeks tegema, kas suudetakse teravilja sissevedu tollidega piirata. See on seni kindlaks tegemata. Teiseks peab selgeks tegema, kas põllumees tollikaitse korral tõesti oma saadusest lahti saab, kas põllumees oma saadusi müüa saab. Seda peame enim andma, siis võime põllumehe seisukohalt tollikaitse tagajärgedest rääkida. (J. Soots, põl: Seniks, kui linnainimesed leiba söövad, seniks on.) Tema maksab tolli ja ostab ka väljast. (J. Soots, põl: Sellepärast nüüd ta saab odavamini.) Linnainimene maksab tolli, aga teie käest ei osta. (J. Soots, põl: Kodumaal suudetakse odavamini anda. — A. Oinas, stp: Arvestage ka teisi Riigikogu liikmeid, meie tahame ka kuulata. Teie peate kahekõnesid. — Paremalt poolt: Armukade!)

Juhataja: Palun mitte kahekõnesid pidada.

Th. Pool (töer): Küsimus, mida veel puudutada tahtsin, on põllumajanduse kriisi küsimus. Meie nägime, et teraviljakasvatust ei ole sel määral meie põllumajandusliku kriisi põhjuseks, kui seda on tahetud teha. Siin näivad palju laiaulatuslikumad põhjused olema.

Esiteks peab seda märkima, seda tõendavad ka paljud uurijad Lääne-Euroopas, et meil tegemist üldiselt põllumajanduse kriisi algusega üleilmlikus ulatuses, misugune 1890. aastatel, läinud sajandi lõpul oli, ja selle mõju teataval viisil ka Eestis tundub. Nagu teame, oli läinud sajandi lõpul kriis teraviljakasvatamise alal tingitud sellest, et üleproduktsoon tekkis, sest palju uusi maid hariti Põhja- ja Lõuna-Ameerikas ja selle tõttu paisati sealt sedavõrt palju teraviljasaadusi turule, et Euroopa võistelda ei suutnud. Praegusel korral uusi maid juurde ei ole tulnud, siin annavad sõja tagajärjed end tunda. Teame, et sõja ajal Euroopa toodang tagasi läks, kuna Lõuna- ja Põhja-Ameerika suurendasid turutoodangut, nisu alal eriti. Seal vähendati loomasööda pindalasad, künti üles ja pandi vilja alla. Ka forsseeriti teravilja müüki, eriti Ameerika Ühendriikides, kus turu toodang leivavilja alal, mis oli enne sõda 20% toodangust, tõsteti ligi 40%-le. (M. Martna, stp: Kuipalju kasvas enda tarvis?) Enne sõda Ameerika andis $\frac{1}{2}$, sõja ajal aga $\frac{2}{3}$ üldisest teravilja ekspordist. (J. Holberg, põl: Aga, härra Pool, nüüd jääb Venemaa välja?) Ega see ei muuda asja. Ameerika võttis tol ajal väga suurt hinda, teraviljahinnad tõusid mitmekordseks, ja sai suuri kasusid. Vahepeal, kui Euroopa kosus, suutis ta jälle oma toodangut tõsta. Ameerika Ühendriigid ja uued maad, Kaanada, kes oma teraviljatoodangut suurendas, ei ole tagasi läinud täitsa endisse seisukorda, ja tagajärg on see, et praegu leivavilja üleproduktsoon ilmas. Rukkitoodang ei ole küll üleilmlikult tõusnud, isegi tagasi läinud, aga nisutoodang on 300 miljonilt bushelilt tõusnud 340—350 miljonile, nii et see katab rukkitoodangu puudujäägi. Teiseks peab ütlema, et tarvitamine enam nisu peale üle läheb. Selle tagajärjel on teataval viisil kestev saaduste kuhjumine tekkinud, mis nüüd tingimata ilmaturul mõju avaldab ja kestvalt hinnad alla surub. Ja kui vaatleme viljahindu, siis näeme, et see ei ole meil ükski nii, vaid see on üle ilma. Võtame näiteks, Saksamaa, Taanimaat. Saksamaa on teraviljatoote tõstnud, siiski on rukki topeeltsentner ehk kuus puuda 5 Saksa marka odavam, kui septembris 1928. Sama näeme Rootsisis. Siin on üldise üleproduktsooniga tegemist. Tööstus on selles mõttes palju paremas seisukorras. — sellepärast

et tööstus suudab oma toodangut sünditserida ja toodangut ning hindu reguleerida. Põllumajanduses on kümned miljonid inimesed töötamas, ja siin on raske kätte saada, et hinnad ei langeks, et üleproduktsooni ei oleks.

Ühelt poolt annab end tunda sõja mõju, kus ostujõud vähenes. Teiselt poolt ei ole teravilja tarvitamise alal suurenemist ette näha, nagu tööstusesaadustel. Taimesaaduste tarvitamine läheb üldse järjest allapoole. Mida jõukamaks rahvas läheb, seda rohkem hakkab ta tarvitama loomasaadusi, nii et terve areng läheb teraviljale vastupidises suunas. (K. Tonkman, põl: Tähendab, külvipinda ei ole tarvis suurendada.) Seda tendentsi võib üleilmlikus ulatuses märgata. Loomasaaduste alal annab aga ostujõu vähenus end tunda, mis ei lase selles tempos edasi minna, kui enne sõda. Teiselt poolt märgitakse seda, et inflatsiooni läbielanud maadel on erilisi põhjusi, mis kriisi teravaks teevad ja hinna kõikumisi teostavad. Need põhjused maksavad ka meie kohta. Peame silmas pidama, et talumehed kaotasid sõja läbi talitusekapitali... (M. Martna, stp: Eestis aga mitte!) Pärast oli neil võimalus seda soetada, kuid inflatsioon viis selle jälle minema. Põllumajandus on pikalise tempoga, ja seepärast nad ei suutnud oma rahasid seal saadusteks ümber muuta nagu tööstus. Ilmasõja ajal ei olnud investeerimist, selle tagajärjel on põllumajanduses eriti tunda kapitalipuudust. Selle tagajärjel põllumehed elavad peost suhu ja teevad laene, et oma endist seisukorda tagasi võita. Kui raha kindla kuju omandas, hakati suure hooga vanu haavu parandama, et vähegi endist olukorda tagasi saada. See nõudis investeerimisi. Teiselt poolt nõudis ka maareform teatud investeerimist. Kapitaliturg oli aga tühi, mille tagajärjel kapitali nälga tuntakse. Meie põllumajapidamised on sunnitud endile muretsema kapitali, kuid need krediidid on lühikesajalised ja kalliprotsendilised. Selles mõttes läheb meie praegune olukord lahku ennesõjaaegsest. Põllutöömisteeriumi poolt on kokku võetud, et 4—5 aasta jooksul põllumajandus 40 miljoni krooni võrra ennast mitmesuguste laenude kujul koormanud. See laenu summa ei ole enesest väga kõrge, kui võrrelda ennesõjaaegsete laenudega, kus põllumehel ainult põllupangale ükski oli ligi 40 miljonit krooni võlgu. Kuid need laenud olid enne sõda pikaajalised ja odavaprotsendilised, nüüd aga tähtajalised. Kui kokku võtta põllumajapidamiste võlad, siis näeme, et varem olid kõik hüpotekaarlaenud, nüüd aga panga võlgadest tervelt $\frac{1}{3}$ tähtajalised laenud, siia juurde veel arvamata ühispankadest võetud lae-

nud. Säärane seisukord, s. t. talitusekapitali puudus sunnib põllumeest peost suhu elama. Ta ei saa endale tagavaru koguda, vaid laenu tähtajad sunnivad teda suuremal määral vilja müüma. Raskusi teeb põllumehele veel see, et maksutähtajad ja laenu tähtajad ühele ajale langevad. Olen katsunud kokku võtta, kuipalju põllumehele sügisel, s. t. oktoobrist kuni jaanuarini sääraseid kohustusi täita tuleb. See kokkuvõte oleks järgmine: pikalaenu panga kaudu on antud ikalduse- ja seemneviljalaene 4 miljonit 480 tuhat krooni, põllumehe tulumaks on üldse 785.000 krooni, sellest tuleb pool — 392.000 krooni — sügisel maksta; maa- ja kinnisvaramaksud valdade, maakondade ja riigi heaks teevad 1.900.000 krooni. Sellest läheb 70% põllumajandusele, ning sügisel tuleb tasuda 665.000 krooni. Lõpuks on veel valla isikumaksud umbes 500.000. Kui need kõik võtame kokku, teeb see 7.500.000 kr. Peale selle on veel terve rida lühikeseajalisi ühispankade laene. (K. Päts, põl: Ega neid makse ei saa viljahinnaga võrrelda, sest välismaa rakis on odavam, kui meie maa oma.) Lubage, ma seletan. Põllupidajal on teatud maksetähtajad. Sügisel on peale selle veel palgad maksta. Millega maksab põllumees need, kui tal talitusekapitali ei ole? Järelikult ta peab midagi realiseerima. See sunnib teda teravilja turule paiskama. (J. Holberg, põl: Ta ei saa oma hinnaga sellele ligi, mis välismaalt tuleb.) Kui oleks niisugune aeg, kui enne sõda, siis põllumees võiks odaval aastal oma vilja hoida järgmiseks aastaks. (J. Holberg, põl: Järgmine aasta on sama odav.) Kui meie jälgime teraviljahinna kõikumisi, siis näeme, et iga aasta vili ei ole odav. 1927. a. oli keskmine hind 3,32 krooni. (K. Päts, põl: Siis Saksamaa ja Poola ei andnud preemiaid.) 1923. a. oli väga odav, 1924. a. oli kallis, tõusis üle 4 krooni, ja 1925. a. oli odav sügisel, kevadel kallis. (A. Tupits, põl: Aga niisugust kõikumist, nagu nüüd, enne ei olnud, preemiaid ei ole olnud.) See mõjutab omakord, aga sisemine konjunktuur mõjub teiselt poolt kaasa, ja need teevad selle kõikumise erilisel tunduvaks. Enne sõda, nagu ma tähendasin, kui juhtus hinna langus, siis inimesed hoidsid vilja tagavaraks, praegune olukord aga seda ei võimalda, tähtajad rõhuvad peale, kapitali ega tagavaru ei ole. Põllumees on sunnitud iga hinna eest vilja realiseerima. Ma ei eita preemiade mõjusid, aga meie sisemine olukord on niisugune, et see veel suurendab raskusi. Talitusekapitali puudus sunnib teravilja turule paiskama, et järgmisel aastal jällegi osta. Enne sõda ei olnud niisugust asja, et osteti niisuguses ulatuses vilja. Kapitali-

vaesus teeb kriisi veel suuremaks. Kui kapitali oleks küllaliselt, siis võiks ikalduseaastail oma kassast ja aidast vilja võtta. Nüüd aga, kus vili erilisel kallis, tekitab juurdeostmine suuri raskusi ja suurendab kriisi.

Ei saa nimetamata jätta, et ka elustandard ja nõudmised on suurenenud. Doktor Eisenschmidt'i andmed, võrreldes raamatupidamise talituse omadega, näitavad, et meie talundite praegused rahalised tulud on palju suuremad kui enne sõda, kuid ka kulutused on veel enam tõusnud. On ju juttu olnud sellest, kuipalju keskkoolid ja ülikool taludest kapitali ära tõmbab, need summad ulatuvad miljonitesse kroonidesse.

Peab ütlema seepärast, et põllumajanduse kriisi põhjused on palju laiaulatuslikumad kui teravilja üksi. Kui teraviljahind oleks kõrgem, siis oleks talupidajal kergem, aga see mõju on võrdlemisi väike. Kui põllumajandust tõsiselt tahame aidata, siis peame palju laiaulatuslikumaid samme ette võtma.

Mis puutub krediitidesse, siis võib minu arvates üksikute sammude varal siin asja natuke parandada. Kõigepealt oleks soovitatav, et maksude korraldamine ja tähtajad ei kuhjata kokku, vaid jagatakse võimalikult aastaks. Meie teame, et suuremad tulud talundites saadakse karjakasvatusest ja need tulevad ühtlaselt aasta läbi. Mina arvan, et see tunduvalt pinevust meie teraviljaturul vähendab.

Mis puutub krediteerimisse, siis oleks kõige otstarbekohasem põllumajanduslikud krediidid pikale laenule üle viia, et tähtajad taga ei ajaks ja turgu ei mõjutaks. Kuid et meil selleks raha ei jätkuks, riigi tulused arvestades, siis on vaevalt loota, et selle suudame teostada. On vaevalt loota, et krediite suurendada saame ja talundeid talitusekapitaliga varustada. Laenu alal, eriti Saksamaal on häält kuulda, mis krediteerimise piiramist nõuavad ja ütlevad, et lühiajaliste ja kõrgeprotsendiliste laenudega põllumajandus kaugele ei pääse. Professor Beckmann konstateerib, et lühiajalised laenud ainult suurendavad kriisi, ning põllumehed peaksid tagasihoidlikumad olema ja pikaajalistest investeerimistest hoiduma. Praegune põllumajandus ei too niipalju protsentide. Juhitakse tähelepanu ka sellele, et sõjaaegne meeoleolu ja elamisviis on nii mõjunud, et väga sagedasti ei tarvitata riiklikke laene talumajapidamiseks ega talumajanduse toodangu tõstmiseks, vaid lihtsalt tarvitatakse muidu igapäevaseks otstarbeks. Praeguse aja eluviis on säärane, et kergesti saadud raha lüüakse ka kergesti läbi. Otstarbekohasem oleks krediite kokku tõmmata põllumajanduse

saneerimise huvides. Ainuke pääsetee on, kui põllumajandus ise end aitab, siis jäävad ära kõrged protsendid, ja kapital omab põllupidaja silmis teatud väärtuse.

Kolmandaks juhitakse sellele tähelepanu, et mida rohkem põllumajandus areneb, seda rohkem põllumees turust ja selle konjunktuuridest oleneb. Mitte toodangu suurus ei oma nii suurt tähtsust, vaid just turustuse küsimus. Mida rohkem toodetakse turu jaoks, seda suurem on hinna kõikumine. Näiteks on väga huvitav see kõikumine Ameerikas, kus kartulit kasvatatakse vaid turutooteks. Seal läheb 60% turule. Sel puhul tuuakse paralleelse Euroopa riikidega. Kui Euroopas on kartulisaak hea, siis majapidamised saadavad 5%, ja kui hinnad kallid, lasevad 20% asemel 30% turule. Ameerikas, kus majapidamised niisugused, et sunnitud turule saatma, kui saak on 20% kõrgem, siis saab põllumees 50% normaalhinnast, on saak 20% vähem, tõuseb see 100—150% võrra. (K. Päts, põl: Noh, seal mõjub see vaheltkauplemine ka väga palju.) Vaheltkauplemine on seal võrdlemisi suur. Mida rohkem edasi, seda suurem vaheltkauplemine, ja põllumees saab väiksema protsendi. Väikemüügil on talusaaduste hindades väiksem vonkumine. Näiteks on söögimajades hinnad enam-vähem alati püsivad.

Koosolek lõpeb kell 14.40 min.

Õige.

Koosoleku sekretär (allkiri).

Meie riigi ja põllumajanduse ülesanded tulevikus seisavad ka mitte sedavõrt tehnika korraldamises, kui turu korraldamises ja saadustele mahutamise leidmises ning teiselt poolt kvaliteedi tõstmises. Põllumajandus on organiseerimata, ja siin läheb tendents suurenemise poole; lõpuks võidab see, kes kvaliteedi poolest teistest ette jõuab. Meie riigil on siseturu korraldamises kui ka välisturu korraldamises kõige suuremad ülesanded.

Need oleksid põhjused, mis põllumajandusliku kriisi märgivad, ja ma ütlen, kui neid seisukohti arvestada, siis tuleb silmas pidada, et meil rasked ajad alles algavad. Toodangus on need kõrvaldatud, aga suure toodangu mahutuses tulevad need siiski esile, ja neid tuleb tõsiselt arvestada.

7. Järgmise koosoleku määramine.

Sekretäri teise abi J. Piiskar'i ettepanekul otsustatakse pidada järgmine koosolek homme, 31. jaanuaril kell 17. (Päevakord vaata otsuste protokoll nr. 26, lisa nr. 6.)

Juhataja: On tehtud ettepanek, lõpetada koosolek.

(Hääletatakse.) Ettepanek on vastu võetud. Lõpetan koosoleku.

Kinnitan.

Koosoleku juhataja (allkirjad).